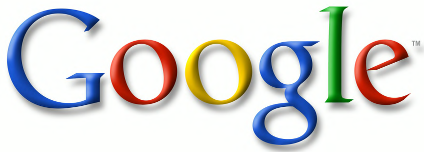
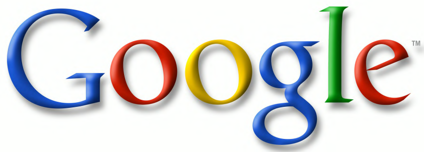

Google

ÖFVERSIGT

AF

NORDISKA MYTOLOGIEN

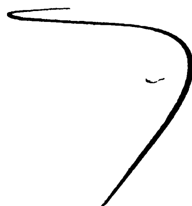
AF

Dr D. A. SUNDÉN,
LEKTOR I SVENSKA SPRÅKET OCH FILOSOFI.

TREDJE UPPLAGAN.

STOCKHOLM,
J. BECKMANS FÖRLAG,
1884.

Julius E. Olson

ÖFVERSIGT

AF

NORDISKA MYTOLOGIEN

AF

Dr D. A. SUNDÉN,
LEKTOR I SVENSKA SPRÅKET OCH FILOSOFI.

TREDJE UPPLAGAN.

STOCKHOLM,
J. BECKMANS FÖRL.
1884.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS K. L. BECKMAN,
1884.

Förord.

De mytologiska namnen hafva af fackmännen blifvit i vårt nuvarande språk återgifna på skiljaktigt sätt. Så, för att anföra blott ett enda exempel, skrifver E. Hildebrand i sin öfversättning af »N. M. Petersens föreläsningar i Mytologi» **Hemdal,** *den bekanta signaturen Th. W. i »Nordisk Familjebok»* **Hemdall** *och P. A. Gödecke i sin öfversättning af den poetiska Eddan* **Heimdall.** *Å andra sidan har man ock på mer än ett håll ogillat all »transskribering» af de fornnordiska namnen samt till och med framhållit, att denna »uppstått ur en blandning af falsk patriotism och malplacerad lärdom». Men om ock onekligt är, att en dylik omskrifning i många fall synes vara helt onödig, så vore det dock i andra olämpligt att bibehålla den ursprungliga bokstafveringen, t. ex. »Óðinn» i st. för* **Odin,** *»Þórr» i st. för* **Tor** *o. s. v. Under sådana förhållanden har förf. ansett det vara klokast att, jämte det han alltid vidfogar den ursprungliga formen inom klammer, ansluta sig till Gödeckes skrifsätt uti ifrågavarande fall, enär dennes öfversättning af den poetiska*

Eddan väl allmänt läses vid våra läroverk. Dock har förf. bibehållit de vanliga formerna **norna** *och* **nornor** *i st. för »norn» och »norner» samt* **Saga** *i st. för »Såga». Hvad det sistnämnda ordet vidkommer, är det författarens öfvertygelse, att det aldrig skall lyckas att åt det samma vinna burskap i språket i st. för* **Saga,** *helst som det är ganska tvifvelaktigt, om formen »Såga» är den riktiga, enär fornspråkets såväl* **a** *som* **á** *återgifves i vårt nuvarande språk af särskilda författare än med* **a** *och än med* **å.** *Så finner man t. ex. fn. »Fólkvangr» återgifvet med både* **Folkvang** *och* **Folkvång** *samt fn. »Rán» med både* **Rån** *och* **Ran** *o. s. v. Hvad åter beträffar »norn» och »norner», synes införandet af dessa former ej vara mera maktpåliggande än nytjandet af t. ex. de ursprungliga formerna »run» och »runar» i st. för de nu brukliga* **runa, runor.**

De arbeten i mytologi, hvilka förf. vid utarbetandet af föreliggande »Öfversigt» företrädesvis begagnat sig af, äro:

Nordisk Mytologi, föreläsningar af N. M. Petersén, öfvers. af E. Hildebrand. Stockholm 1869. (Då N. M. Petersén citeras, hänvisas till denna öfversättning.)

Omrids af den Nordiske Mythologi, till skolebrug, ved Chr. Dorph. Kjøbenhavn 1862.

Die Edda von Hermann Lüning. Zürich 1859.

Om de Nordiska Gudanamnens betydelse, föreläsning af Carl Säve. Upsala 1869.

Westerås i Oktober 1884.

D. A. S.

Inledning.

Mytologi är en systematisk framställning af ett folks myter. Ordet *myt* kommer af grek. μῦθος, tal, ord, berättelse, sägen, och med myter förstå vi de fornsägner, hvilka innehålla folkens äldsta religiösa föreställningar. Den kunskap om det gudomliga och den ändliga verldens förhållande dertill, hvilken är en yttring af föreställningsförmågan (inbillningskraften, fantasien), men ännu icke af förståndets verksamhet, utgör innehållet i ett folks myter; ty likasom hos människan i hennes barndom föreställningsförmågan vaknar till lif och verksamhet, innan förståndet utvecklas, likaså är hos ett folk i dess barndom uppfattningen af mångahanda ting inskränkt till blotta föreställningar derom, enär det samma ännu icke är så utveckladt i intellektuelt afseende, att det kan komma till begreppsinsigt deri. Så t. ex. när

tordönet dånar öfver människans hufvud eller eko svarar på hennes rop i skogen, så kan icke barnet eller ett folk, som är i sin barndom, med förståndet fatta dessa företeelser, men inbillningskraften låter dem föreställa sig, att ett lefvande väsende der är verksamt. Sålunda uppstår snart hos människorna den tro, att dessa i naturen verkande, för dem främmande krafter äro mäktiga väsenden, dels milda och välgörande dels fruktansvärda, och af såväl kärlek som fruktan tillbedja och dyrka de dem såsom gudomligheter, personifiera dem. Detta är den religiösa trons första utveckling, hvilken vi återfinna hos hvarje folk. Det religiösa är således grundelementet i ett folks myter, och att förklara en myt, är att angifva hans religiösa betydelse; men då ande och natur stå i så nära samband med hvarandra, hafva myterna också en fysisk betydelse, hvarjämte äfven historiska tilldragelser kunna hafva medverkat vid deras bildande.

Bland de föreställningar, som återfinnas i alla folks religiösa barndomstro, är föreställningen derom, att verlden småningom uppstått ur ett eller annat grundämne, som från evighet varit till (Kosmogoni), samt att gudarne också en gång blifvit till (Teogoni). I vår mytologi säges grundämnet hafva varit is, och det ådagalägger, att vår mytologi med rätta bär namnet »nordisk».

För att förstå ett folks mytologi bör man känna folkets eget lif, ty gudarnes lif är en återspegling af naturens och folkens lif. Våra hedniska förfäders

lif var en beständig strid med naturen och menniskorna, och derför voro ock deras gudar beständigt inbegripna i strid. Ja, kamp och strid utgör sjelfva kärnan i våra förfäders religion, det väsentliga i detta lifvet och det, som var att hoppas i det tillkommande. Derför går också de flesta gudanamnens betydelse derpå ut, och gudarna äro till en stor del stridsgudar i egentlig mening, och alla skulle de en gång deltaga i den sista stora striden. Våra hedniska förfäder trodde likväl ej ensamt på krig och örlig, på striden för dess egen skull, utan på en kamp för det rätta, samt på ett lif och en vedergällning efter döden. Ett drag af ännu djupare betydelse egde ock den forna nordmannatron, och det var föreställningen derom, att denna verlden med allt, som deri är, en gång skulle upphöra (Ragnaröksmyten) för att lemna rum för en ny och skönare tillvaro, en tillvaro utan strid och möda, utan synd och sorg och död. Denna djupsinniga och upplyftande föreställning höjer den gamla nordmannatron öfver alla andra former af religiös tro, hvilka före kristendomen framträdt [1].

Nordiska mytologien sönderfaller i tre hufvudafdelningar:

1) *skapelsen,* tingens blifvande och allt det, som hör till förberedelsen för lifvet;

2) *lifvet* sjelft, *gudalifvet,* d. v. s. naturens och menniskornas lif;

---

[1]) Jfr C. Säve: Om de Nordiska Gudanamnens betydelse.

3) *undergången* med dess nödvändiga ledsagerska *återfödelsen*.

Källor för nordiska mytologien äro: Sämunds Edda (fn. Sæmundar-Edda, den äldre eller poetiska), Snorres Edda (fn. Snorra-Edda, den yngre eller prosaiska) samt sagor och senare folktro.

I.

Skapelsen. Verlden.

A. Skapelsen.

§ 1. Begynnelsen.

Långt förr, än jorden var skapad, fans ett gapande svalg, *Ginnungagap*. På dess norra och södra sida lågo tvänne verldar: *Nifelheim* (forn-nord. *Niflheimr*) i norr, dimmans och köldens verld, samt *Muspell* (fn. *Múspell*) i söder, eldens verld. Midt i Nifelheim var brunnen *Hvärgälme* (fn. *Hvergelmir*), från hvilken utströmmade tolf floder, *Elivågor* (fn. *Élivágar*). Vid gränsen af Muspell, der allt flammar och brinner, sitter *Surt* (fn. *Surtr*) med ett brinnande svärd och vaktar.

Ginnungagap[1]) af *gina*, gapa; jfr. adj. *ginn*, vid, stor, endast brukligt i sammansättningar. *Niflheimr* af *nifl* (jfr t. *nebel*), dimma, och *heimr*, verld, hem. *Múspell*, fht. *Múspilli*, är ett urgammalt ord och kan, hvad beträffar slutet, hänföras till *spilla*, tillintetgöra, samt är troligen en omskrifning på elden såsom ödeläggande. *Hvergelmir*, »kittelbrusare», af *hverr*, kittel, och *gelmir* af *galm*, larm, brus (ej i st. för *gemlir* af *gamall*, gammal). *Élivág*, pl. *-ar*, stormflod, af *él*, stormby, orkan. *Surtr*, svart, svartbrun, svart af brand (jfr d. *sort*); namnet har två former: *Surtr* och *Surti*.

---

[1]) De forn-nordiska (isländska) namnens betydelse och härledning blifva på detta sätt öfverallt angifna.

Jfr grekernas *Kaos.* Det bör anmärkas, att Surt är väktaren, som sitter vid gränsen till Muspell, men icke sjelfva herskaren öfver denna verld. Han är svart af branden, under det att Muspellssönerna sjelfva, som bo midt i ljuset, äro skinande och blanka.

§ 2. Yme. Rimtursar.

Då de floder, som kallas Elivågor, voro så långt ifrån sin källa, att det etter (frostämne), som fans i dem, stelnade, blef det is; och det ena lagret hopade sig öfver det andra på norra sidan af Ginnungagap, hvarest beständigt herskar storm och oväder. Deremot var södra sidan varm och ljus genom de från Muspell utflygande gnistorna, och då dessa träffade isen, smälte han och började drypa, och genom hans kraft, som hettan utsände, vardt det lif i dropparne, så att derur uppstod en människogestalt (en mans kropp) *Yme* (fn. *Ymir*). Från denne, urjätten, härstammar den onda jätteslägten *Rimtursar* (fn. *Hrimþursar*); ty när Yme sof, föll han i svettning och då växte under hans venstra arm man och qvinna och hans ena fot födde med den andra en son. Rimtursarne kallade sin stamfader *Örgälme* (fn. *Aurgelmir*). Hans son är *Trudgälme* (fn. *þrúðgelmi*) och dennes son *Bergälme* (fn. *Bergelmir*).

Ymir, den larmande, stönande, af *ymja*, gifva ett doft ljud ifrån sig, larma. *Hrimþursar*, frostjättar, af *hrim*, rimfrost, och *þurs* eller *þuss*, jätte, troll. *Aurgelmir* af *aurr*, gytja, lera, det fasta grundämnet, samt *gelmir* (se § 1). *þrúðgelmir* af *þrúðr*, stark, fast. *Bergelmir* för *Berg-gelmir* af *berg*, klippa, berg.

»Han som hettan utsände» har i allmänhet blifvit uppfattad som Surt; men lika litet som denne är herskare i Muspell, lika litet är han den, som utsände hettan. I de anförda orden ligger en häntydning på det väsende, som man ej ville eller kunde nämna. Denne onämnbara

gud omtalas blott på detta ställe i Snorres Edda, och han förekommer åter först efter verldens undergång (Petersen, Nordisk Mytologi, sid. 53).

§ 3. Gudarnes skapande.

Då isen smälte, uppstod äfven kon *Ödhumla* (fn. *Auðhumla*), från hvars spenar utströmmade fyra mjölkfloder, som närde Yme. Sjelf närde hon sig genom att slicka de rimfrostbelagda saltstenarne (salta isblocken). Första dagen, som hon slickade stenarne, framkom om aftonen ur dem en mans hår, nästa dag en mans hufvud, och tredje dagen var det en hel man. Denne hette *Bure* (fn. *Buri*), var fager till utseende, stor och stark. Han födde en son, som hette *Bur* (fn. *Burr, Börr*). Bur fick till hustru en qvinna vid namn *Bästla* (fn. *Bestla*), dotter till jätten *Böltorn* (fn. *Bölþorn*), och födde med henne tre söner, *Odin* (fn. *Oðinn*), *Vile* (fn. *Vili*) och *Vi* (fn. *Vé*), hvilka voro de förste gudar.

Auðhumla är af osäker betydelse, då namnet kan härledas så väl af adj. *auðr*, öde, som af subst. *auðr*, rikedom, eller af prefixet *auð-*, lätt; *humla* af *hum*, skymning. *Buri*, den aflande, *Burr*, den aflade, fadern och sonen, af *bera*, bära, föda. *Bestla* måhända af *bestr*, bäst; *Burr* förband sig med det bästa af den låga materien (?). *Bölþorn* eller *Bölþorr (Bölþurs?)* af *böl*, elände; således: Olyckstörne eller olycksjätte — det dåliga. *Oðinn*; se § 12. *Vili* är det nysvenska *vilje*. *Vé (Vi)* betyder ett heligt ställe, helgedom och den frid, som hvilar deröfver; ordet återfinnes i många ortsnamn, t. ex. Frövi, Locknevi, Odensvi m. fl.

Det högre lifvets frö ligger i saltstenarne; ur materien frambryter anden och förbinder sig med henne för att i denna förbindelse blifva medveten af sig sjelf; resultatet är sjelfmedvetandet såsom makt gent emot materien, och detta är Odin, Vile och Vi, gudaslägtens begynnelse. Odin är anden, den lefvande kraften

i allt skapadt; hans bröder äro yttringar af denna kraft, men alla tre äro ett. Denna makt skapar icke det ursprungliga, men genomträngande och ordnande omgestaltar hon materien. I *Odin, Vile* och *Vi* hafva vi *tanken, viljan* och det *heliga band,* som måste förena dem för att frambringa det goda.

§ 4. **Himmelens och jordens skapelse.**

Gudarne, Burs tre söner, dräpte Yme, kastade honom midt i Ginnungagap och danade af honom himmel och jord: af hans blod hafvet och sjöarne, af hans kött jorden, af hans ben bergen, af hans tänder stenarne, af hans hufvudskål himmelen, under hvars fyra hörn de satte fyra dvergar, *Östre* (fn. *Austri*), *Vestre* (fn. *Vestri*), *Nordre* (fn. *Norðri*) och *Södre* (fn. *Suðri*).

Jorden är kretsrund, och rundt omkring henne ligger det djupa hafvet. Längs hafskusten gåfvo Burs söner jättarne land att bebygga, och der är således *Jättehem* (fn. *Jötunheimr*) eller *Utgård* (fn. *U'tgarðr*). Innanföre bygde de omkring jorden en borg mot jättarnes anfall och använde dertill Ymes ögonbryn. De kallade borgen *Midgård* (fn. *Miðgarðr*), och denna var för människorna bestämd till boning.

Då Burs söner dräpte Yme, rann det så mycket blod ur hans sår, att hela rimtursaslägten drunknade deri, undantagandes Bergälme (se § 1) och hans hustru. Denne for upp på sin ark jämte sin hustru och höll sig der, och från honom härstammar den nya jätteslägten.

U'tgarðr, den ytterst bebodda trakten af *út*, ut, ute, utom, och *garðr*, hägnad, gård, boning. *Miðgarðr*, mellanboning, af *miðr*, mellerst. Genom Ymes dråp uppkommer *Storfloden*, *t. Sinnfluth; sinn* = fornnord. *si*, städse, beständigt, mest brukligt såsom prefix; deraf förvrängt *Syndaflod.*

Då Yme föreställer den råa massan, måste han dräpas, d. v. s. sönderslås, på det att hvarje enskild del måtte få sin bestämda gestalt. Ändamålsenligheten i den nordiska framställningen är ögonskenlig. Störst är likheten mellan denna och en myt från Kokinkina, enligt hvilken verlden skapades af jätten Bamios kropp: himmelen af hjernan, sol och måne af ögonen, jorden af köttet, klippor och berg af benen, växter af håret (Petersen, sid. 56).

§ 5. Himlakropparne. Tidens indelning. Vinden. Regnbågen.

Himlakropparne uppstodo af de gnistor, som kastades ut från Muspell och foro lösa omkring. Burs söner anvisade dem plats, satte dem på himmelen att upplysa verlden samt ordnade deras gång. Derigenom ordnades natt och dag och årsräkning. *Mundilföre* (fn. *Mundilfoeri*) hette en man, hvilken hade en son och en dotter, som voro så fagra, att han kallade sonen *Måne* (fn. *Máni*) och dottern *Sol* (fn. *Sól*). Gudarne, som vredgades öfver detta öfvermod, togo de båda syskonen och satte dem upp på himmelen. De läto Sol köra de hästar, som draga solens vagn, hvilken gudarne skapat af Muspells eldgnistor. Dessa hästar heta *Årvak* (fn. *Árvakr*) och *Allsvinn* (fn. *Alsvinnr* l. *Alsviðr*). Under deras bogar satte gudarne blåsbälgar för att svalka dem, och mellan solen sjelf och jorden satte de en sköld *Svalin* (fn. *Svalinn*), enär hennes glans annars skulle sveda allt. Måne styr månens gång och råder för ny och nedan, som de välgörande makterna skapade till årsräkning åt människorna. Solens och månens snabba lopp förorsakas af förföljande ulfvar (jättar i ulfhamn): *Skall* (fn. *Sköll*), som vill gripa solen, och

Hate (fn. *Hati*), som vill taga månen. Dessa ulfvar äro födda utanför Midgård och af dem är den senare, som också kallas *Månagarm* (fn. *Mánagarmr*) och lefver af människors lik, den värste.

Mundilfoeri härledes vanligen af *möndull*, axel, och *foera*, föra, bringa, flytta; namnet betyder i så fall »den, som vrider himmelen kring hans axel». *Árvakr*, tidigt vaken, vaksam, af *ár*, ss. adv. tidigt, och *vaka*, vaka. *Alsvinnr* eller *Alsviðr*, mycket snabb, hurtig; den urspr. bstydelsen af *svinnr* är snar, n. *svind*, t. *geschwind*. *Svalinn* af *svalr*, sval. *Sköll*, den jagande, af *skella*, jaga. *Hati*, hataren, af *hatr*, hat. *Mánagarmr*, månhunden, af *máni*, måne, och *garmr*, hund.

Att ulfvar förfölja sol och måne är en allmän folktro. Det svenska »solvarg» betyder en bisol.

Årstiderna äro två: vinter och sommar. Sommarens fader heter *Svåsud* (fn. *Svásuðr*) och är så säll, att allt ljuft och mildt uppkallas efter hans namn. Vinterns fader heter *Vindsval* (fn. *Vindsvalr*) eller *Vindlone* (fn. *Vindloni*), son af *Våsad* (fn. *Vásaðr*). Denna slägt är barsk och kallhjertad, och så äfven vintern.

Svásuðr af *sváss*, söt, liflig. *Vindsvalr*, vindkall; *Vindloni*, vindbringare. *Vásaðr*, den som bringar tö, af *váss*, fuktighet.

Natt (fn. *Nótt*) är af jätteslägt och mörk som hennes fader *Nörfve* (fn. *Nörfi*). Hon var tre gånger gift: först med *Nagelfare* (fn. *Naglfari*), med hvilken hon hade sonen *Ud* (fn. *Udr*), derefter med *Andre* (fn. *Annar*), med hvilken hon hade dottern *Jord* (fn. *Jörð*), och sist med *Dälling* (fn. *Dellingr*), med hvilken hon hade sonen *Dag* (fn. *Dagr*), som var ljus och fager efter sitt fäderne. Allfader satte Natt och Dag upp på himmelen och gaf dem två hästar och två vagnar, att de skulle hvart dygn köra omkring jorden. Natt åker förut med hästen *Rimfaxe* (fn. *Hrimfaxi*), från hvars mule hvarje dag faller dagg öfver dalar.

Dag far med hästen *Skinfaxe* (fn. *Skinfaxi*), hvars man upplyser luft och jord.

Nörfi eller *Narfi;* jfr t. *nare, narbe,* ärr. *Naglfari, Udr* (= *Auðr,* rikedom?), *Dellingr* äro till sin härledning osäkra. *Hrimfaxi,* som har rim-manke, och *Skinfaxi,* som har skinande manke, af *faxi,* manke.

Att åsaläran ej kommit till oss ren och oblandad, utan bildad af flere element, det visar en del af det här anförda: himlakropparne, som förut voro gnistor från Muspell, hafva här föräldrar; jorden, som danades af Ymes kropp, härstammar här från natten. Mycket häraf är dock helt enkelt metaforer, i hvilka föremålens egenskaper framträda såsom personer. Då ordet *Nörfve,* nattens fader, helt säkert motsvarar det t. *narbe,* ärr, fördjupning, så blir den enklaste förklaringen denna: natten är djupets dotter; från djupets klyftor uppstiger hon. Nörfve är det samma som grekernas Erebos, den underjordiska natten, liksom Nyx den jordiska (Petersen, sid. 60).

Vinden kommer från en jätte, ***Räsvälg*** (fn. *Hræsvelgr*), som i örngestalt sitter vid himmelens norra ände och slår med sina ofantliga vingar.

Hræsvelgr, likslukare, af *hræ,* lik, och *svelgia,* svälja.

Regnbågen eller ***Bäfrast*** (fn. *Bifröst*) är gudarnes strålande väg till jorden.

Bifröst af *bifa,* bäfva, och *röst,* rast, väg; således: den gungande (bäfvande) bron, vägen.

§ 6. **Fornjot och hans slägt.**

Fornjot (fn. *Fornjótr*) hade tre söner *Lä* (fn. *Hlér*), *Loge* (fn. *Logi*) och *Kåre* (fn. *Kari*), hvilka herskade öfver haf, eld och vind. Lä hade sitt säte på *Läsö* (fn. *Hlésey*). Från Loge, som också heter Håloge, har Norges nordliga del sitt namn Hålogaland. Hans hustru är *Glöd* (fn. *Glóð*), hans döttrar

Öjsa (fn. *Eysa*) och *Ejmörja* (fn. *Eimyrja*). Kåre hade en son *Froste* (fn. *Frosti*), en sonson *Snö* (fn. *Sniór*) och en sonsons son *Torre* (fn. *þurri*), hvars dotter *Goe* (fn. *Goi*) blef borttröfvad af kung *Rolf* (fn. *Hrolf*) i Hedemarken. Hennes bröder Nor och Gor drogo ut att uppsöka systern och efter många ströftåg möttes de åter i Nordfjärd i Sogn. Härifrån drog Nor till Hedemarken, der han träffade Rolf. Nor äktade en syster till Rolf, och Rolf äktade Goe. Detta var anledningen till Norges bebyggande.

Fornjótr kan uppfattas antingen såsom *Forn-jótr*, den åldrige jätten (jfr *jötunn*, jätte), eller såsom *For-njótr*, den först njutande, den förste egaren (»Förnjut») af *njóta*, njuta. Den förstnämda uppfattningen synes hafva företrädet. *Hlér* är att jämföra med det kymriska ordet *llyr*, haf. *Logi*, flamma, låge. *Kári*, kåre, vindpust. *Eysa*, glödande aska. *Eimyrja*, askmörja. *Frosti*, af *frost*, kyla, frost. *Snión*, *Snær* och *Sniár*, snö. *þurri* betyder hufvudstyrkan, största delen af något, samt är namnet på den kallaste vintermånaden, som också kallas *þorramánaðr* (slutet af Januari och början af Februari). *Goi* är namnet på Februari—Mars (jfr *Göje*-månad).

I åsaläran äro icke blott flere element blandade, utan det har ock funnits en ännu äldre lära af finskt eller keltiskt ursprung; det ådagalägger den fornjotiska naturkulten. Denna står på det lägsta utvecklingsstadiet och framträder i synnerhet på tre ställen: i Finland (taget i mycket vidsträckt betydelse), på danska öarna och i Hålogaland. Minnet deraf har bevarat sig förnämligast på öar och i aflägsna landskap. Åsaläran har utträngt dessa föreställningar (i äldre Eddan nämnes icke Fornjot utom på ett ställe i Hrafnagaldr, str. 17), men då och då uppdyka de åter hos skalderna.

Genom förvexling af det fornnordiska *Kári*, kåre, med qvinnonamnet Karin (»Kari») har uppstått det hos sjöfolk vanliga utropet: »Blås, Kajsa» i stället för »Blås, Kåre.»

§ 7. Guldåldern. Dvergars och människors skapelse.

Det första, som frambragtes af den ursprungliga hettan, var således Yme och hans slägt, dernäst gudarne, hvilka ihjälslogo honom, danade himmel och jord samt indelade tiden. Derpå bygde gudarne åt sig en borg midt i verlden, som kallades *Åsgård* (fn. *Ásgarðr*). De möttes på *Idavallen* (fn. *Idavöllr*) midt i Åsgård och timrade i höjden harg (altare) och hof (tempel). De uppförde ett tempel med tolf säten och dessutom ett högsäte för Allfader, och är detta hus den största och präktigaste boning; allt både utan och innan likt guld. Det stället kalla människor *Gladsheim* (fn. *Glaðsheimr*). För gudinnorna uppreste de en annan byggnad, som var mycket fager, och detta hus kalla människor *Vingolf* (fn. *Vingólf*). Derpå anlade de äsjor, gjorde sig tänger och allahanda redskap och smidde sig kostbara ting. Allt deras husgeråd var af guld; de lekte guldtafvel och voro glade. Denna tid kallas *guldåldern* och varade, tills tre mäktiga mör (Nornorna) kommo från jätteverlden.

Då begynte gudarne att skapa. De satte sig på sina säten och erinrade sig, huruledes *dvergarne* fått lif i mullen nere i jorden. Dvergarne hade nämligen först bildats i Ymes kött och voro då maskar. Genom gudarnes beslut fingo de nu mannavett och människogestalt, men bo dock i jorden och stenar (se § 9).

Dernäst skapade gudarne *människorna* ur träd. *Odin* (fn. *Oðinn*), *Höne* (fn. *Hoenir*) och *Lodur* (fn. *Loðurr*) gingo längs med sjöstranden och funno tvänne träd, *Ask* (fn. *Askr*) och *Ämbla* (fn. *Embla*), »utan kraft och

bestämmelse». De togo upp dem och skapade af dem människor. Odin gaf ande, Höne sinne, Lodur vätska (blod) och god färg. Från dem härstammar människoslägtet, åt hvilket Midgård gafs till boning.

Ásgarðr af *áss*, pl. *æsir*, (se § 10) och *garðr*, boning, gård. *Iðavöllr*, flitslätten, af *ið*, flit, och *völlr*, slätt, vall. *Glaðsheimr*, glädjens eller glansens hem, af *glaðr*, glad, klar. *Vingólf*, vännernas rum, af *vinr*, vän, och *gólf*, golf, rum. *Hoenir*, är ett af de få ord, som man ej kunnat förklara. *Loðurr* hänföres till det t. *lodern*, låga. *Askr*, askträd; *Embla* förklaras med alm, t. *ulme*; äfven med honträdet af asken.

Guldåldern är oskuldens, fridens och bekymmerslöshetens tid, likasom barnaåldern och folkens frodetid. Denna tid är lycksalig, ty verksamheten går endast ut på den inre utvecklingen; först med nornornas ankomst får gudarnes verksamhet en riktning utåt. De skapa först dvergarne, d. v. s. jordens krafter måste utveckla sig för att förbereda människans skapelse, och sedan människorna, och dermed få de en hel verld af omsorg och bekymmer. Då är det slut med guldåldern.

Treenhet. En i hedniska religionsläror icke sällan förekommande föreställning om en trefaldig åtskilnad inom gudamakten återfinnes äfven i våra hedniska förfäders religiösa åskådning. Tre väsenden meddela i Gylfaginning (Snorres Edda) konung Gylfe gudalärans innehåll. De heta der *Hár* (hög), *Jafnhár* (lika hög) och *Þriði* (tredje). I bestämdare former framträda de tre väsendena vid verldens skapelse såsom *Odin, Vile* och *Vi* (se § 3), samt vid människans skapelse såsom *Odin, Höne* och *Lodur*. Det är tydligt att Odins bröder äro blotta emanationer ur Odins väsende; de utgå från honom och föreställa blott andra sidor af den gudomliga makten. Deraf följer också, att de härledda väsendena ej äro de samma: Vile icke den samma som Höne, Vi icke den samma som Lodur. Om de vore de samma, så funnes intet skäl att

gifva dem olika namn; men detta var naturligt, när man skulle gifva uttryck åt olika verksamhetsarter.

Höne förekommer några gånger i sällskap med Odin, ehuru han såsom gisslan kom till vanerne (se § 11) och af dem gjordes till herskare. Vid människans skapelse gifver han henne känsla och förstånd, under det han hos vanerne framstår såsom enfaldig, den der utan Mimes råd intet vet att sköta. I synnerhet förmår han intet utan Odin. Efter Ragnarök skall han återvända i den pånyttfödda verlden. Lodur kallas äfven *Lopt* (fn. *Loptr*, af *lopt*, luft) och är då den samme som *Loke* (se § 24). Lodur är Loke, medan han ännu i tidens begynnelse var Odins fosterbroder. Lodur utbreder sig såsom den stilla, milda, osynliga flamman genom människans ådror, Loke såsom den förtärande elden i jordens inre. Båda äro uttryck för sinligheten: Lodur är den sinliga kraft, som framkallar och utvecklar lifvet, Loke den våldsamma sinligheten, som förderfvar och ödelägger det. När Höne icke är hos Odin, så är han dum; när Loke öfvergaf Odin, så blef han ond (Petersen, sid. 69—70).

B. Verlden[1]).

§ 8. Jättar.

Jätteverlden framträder i två slags väsenden: *Tursar* eller *Tussar* (fn. *þursar*) och *Jättar* (fn. *Jötnar*); men föreställningarna om dem sammanfalla till en stor del. Dock tillhöra tursarne närmast det kalla, vilda hafvet, under det att jättarne snarast må hänföras till bergen (bergresar o. s. v.).

Jättarne beteckna den *vilda*, otämda, oordnade *naturen*, som icke är genomträngd af den andliga verksamheten: det vilda hafvet, de höga, ofruktbara bergen. Deras kroppar föreställas såsom öfvermänskligt stora, deras hufvuden äro hårda som sten, och de hafva stundom flere hufvud och flere par armar. Deras qvinnor, *Gyger* (fn. *Gygir*), äro för det mesta hiskliga vidunder, men kunna också vara sköna som Gärd (se § 22). Såsom mörkrets barn färdas de likbleka jättarne helst om natten; solljuset och i synnerhet blixten förskräcker dem och förvandlar dem till sten. Deras boningar äro det vilda, öde hafvet, de höga bergens klippor och hålor, vattenfall, bergforsar, korteligen allt, hvarest elementen herska i otämd vildhet. De ega stora rikedomar och mycken kolsvart boskap. Jättarne äro kunnige, ty allt utgår från dem (naturen), men stränga och barska; dock kunna de vara glada som barn och godmodiga, men uppretade

---

[1]) Efter en framställning af skapelsen allt ifrån början och intill människan följer en allmän betraktelse af de väsenden, som framträda i lifvet och den verld, i hvilken de röra sig.

äro de fruktansvärda och vilda, likasom naturen sjelf, hvilken antingen befinner sig i stillhet eller i uppror.

Þurs eller *þuss*, pl. *-ar*, hänföres (af Grimm) till det gotiska *þaursus*, torr, *þaursjan*, törsta, och betydelsen skulle således vara: den törstige, dryckeslystne; jfr. sv. *tosse* l. *tösse*, n. *tusse*. *Jötunn*, pl. *jötnar*, hänföres till *eta*, äta, af roten *et*, med brytning *jat*, och skulle således betyda: den glupske.

Då jättarne beteckna de råa, vilda naturkrafterna, som verka störande och sätta sig emot allt, som gör himlen mild och jorden beboelig, så äro gudarna ständigt inbegripna i strid med dem. Gudarne tämja dessa krafter antingen genom att tillintetgöra dem (Tor och Rungne), eller förbinda sig med dem (Odin och Gunnlöd, Njord och Skade, Frö och Gärd). Ehuru jätteverlden närmast är den kroppsliga råa naturen, uteslutes dock icke derigenom ett öfverflyttande på andeverlden. Jättarne kunna tillika uppfattas såsom ett uttryck af det vilda och obändiga i människans bröst. Jfr folktron om trollen!

§ 9. Alfvar och Dvergar.

Likasom jättarne äro ett uttryck af naturen i hennes storhet och vildhet, så äro *Alfvar* (fn. *Álfar*) och *Dvergar* (fn. *Dvergar*) ett uttryck af naturen från hennes milda sida. *Naturens* frambringande, utvecklande och närande *krafter* framställas såsom *alfvar*, när de verka ofvan på jorden, men såsom *dvergar*, när de verka nere i jorden.

Álf, pl. *-ar*, kommer troligen af *ala*, nära; jfr grek. ἄλφω. *Dvergr*, pl. *-ar*, anglos. *dveorg*, t. *zwerg*, är till sin härledning obekant.

Alfvarne framställas såsom sköna, ljusa och luftiga väsenden. De äro små, späda och fina; i synnerhet är *älfvan* (alfqvinnan) outsägligt skön, och hennes röst ljuder med en späd silfverklang. Alf-

varne äro mot gudar och människor vänliga och hulda, såsom *ljusets* och *luftens* utvecklande *krafter*. Från solnedgången till hanegället dansa de i månskenet på ängar och kullar, i gröna lundar och dalar; om morgonen ser man deras spår i daggen. Från luften skjuta de med pilar, och deraf får man älfskott (älfbläst). Man offrade åt alfvarne (fn. *álfablót*), likasom åt åsarne, och åsar och alfvar nämnas ofta tillsammans i motsats mot jättarne. *Alfheim* (fn. *Álfaheimr*) ligger åsaverlden nära, och Frö, fruktbarhetens gud, erhöll det i tidens begynnelse såsom tandgåfva[1]).

Dvergarne stå visserligen åsarne fjärmare, men arbeta dock i deras tjenst, samt hamra och smida konstiga ting till gudars och människors gagn. De äro små och klumpiga, bo i jordens inre, i klyftor och stenar, och kunna icke fördraga ljuset, hvarför de hafva en hjelm att skyla sig med, när de någon gång komma fram deri. Till dvergarnes område hör *allt, som i jordens inre* hemlighetsfullt *verkar* till människornas bästa: ur jordens sköt skjuter eken fram, ur jordens sköt bryter guldådran fram; under jorden bildas de af dvergar, och när de utbreda sig i ljusets glans, blifva de en välsignelse för människan.

Åtskiljandet af *ljusalfvar* (fn. *ljósálfar*) och *mörkalfvar* (svartalfvar; fn. *døkkálfar*, af *døkkr*, mörk) synes vara af senare ursprung. Mörkalfvarne förekomma i den äldre Eddan endast i Hrafnagaldr (str. 25) i förbindelse med dvergarne, som bo likasom desse nere i jorden. Nästan inga särskilda alfvar nämnas (ingen individualisering eger rum), emedan de sysselsätta sig med sjelfva naturtingens utveckling, och deras verksamhet blott är en underordnad riktning af åsarnes. Såsom alfvar nämnas blott *Völund*

[1]) De gamle nordboar plägade gifva en gåfva åt barnet, när det fick sin första tand.

(fn. *Völund*) och hans bröder. Dvergarne deremot uppträda såsom individer, då de vid vissa tillfällen förfärdiga allahanda redskap åt gudarne. Af dem funnos tre afdelningar, hvardera med sin höfding: *Modsogne* (fn. *Motsognir*, saft- eller kraftsugaren) *Durin* (fn. *Durinn* af *dur*, slummer) och *Dvalin* (fn. *Dvalinn* af *dvali*, dvala, sömn).

Vättar (fn. *Vættir*) är ett gemensamt namn för flere liknande väsenden, som förekomma i sånger och sagor, samt i folktron under olika namn. De omtalas i synnerhet såsom beskyddare af enskilda ställen. Slutligen har man *hafsmän* och *näckar* (flodgubbar). Märk folktron om dvergar, troll, nissar, tomtar och lyktgubbar!

Vættr, pl. *-ar*, ting, oting; t. *vicht*, hvaraf *nicht*.

§ 10. Åsar.

Åsar (fn. *æsir*, af sg. *áss*) kallas verldens *skapare* eller *ordnare* och *upprätthållare*. De äro *tankens* och *lifvets andar*, som genomströmma hela naturen och söka böja henne under den andliga viljan. Dagligen samlas de för att rådslå om verldens öde. Dem tillägges mänsklig gestalt och mänskligt uppträdande, men allt i högre och ädlare mått; de höra och se skarpare samt färdas med oändlig snabbhet. Odin tillägges allmakt; alla kallas blida, hulda, välgörande, visa, höga, heliga. Åsagudarne uppräknas i Snorres edda i följande ordning: *Odin* (fn. *Óðinn*), *Tor* (fn. *Þorr*), *Balder* (fn. *Balður*), *Njord* eller *Njärd* (fn. *Njörðr*; egentligen en af vanerne), *Frö* eller *Frej* (fn. *Freyr*; också en af vanerne), *Ty* (fn. *Tyr*), *Brage* (fn. *Bragi*), *Heimdall* (fn. *Heimdallr*), *Höd* (fn. *Höðr*), *Vidar* (fn. *Viðarr*), *Vale* (fn. *Vali*), *Ull* (fn. *Ullr*), *Forsäte* (fn. *Forseti*), *Loke* (fn. *Loki*, uttalas *Låke*).

Asynjor (fn. *Ásynjur*) eller gudinnor äro: *Frigg* (fn. *Frigg*), *Saga* (fn. *Saga*), *Eir* (fn. *Eir*), *Gefion* (fn. *Gefjun*), *Fulla* (fn. *Fulla*), *Fröja* (fn. *Freyja;* en vana), *Sjöfn* (fn. *Sjöfn*), *Lofn* (fn. *Lofn*), *Vår* (fn. *Vörr*), *Syn* (fn. *Syn*), *Lin* (fn. *Hlín*), *Snotra* (fn. *Snótra*), *Gnå* (fn. *Gná*), samt *Gärd* (fn. *Gerð;* eg. en gyg), *Skade* (fn. *Skadi;* eg. en gyg), *Jord* (fn. *Jörðr*), *Idun* (fn. *Iðunn*), *Nanna* (fn. *Nanna*), *Noss* (fn. *Hnoss*), *Rind* (fn. *Rindr*), *Sigyn* (fn. *Sigyn*), *Rån* (fn. *Rán;* eg. en gyg) m. fl.

Áss (i st. f. *ans*), pl. *æsir*, måhända af *áss*, pl. *-ar*, bjälke, ås (takås), och betyder *æsir* då: pelarne, de verldsordningen upprätthållande stolparne, de sammanhållande verldsbjälkarne (Säve); ordet har intet sammanhang med Asia. *Ásynja*, fem. af *áss*. Om de särskilda gudanamnens betydelse se § 15 och följande.

Gemensamma benämningar för gudarne äro vidare: *megin*, makterna, krafterna; *regin*, de styrande (regentes); *höpt*, de häftande, sammanhållande; *bönd*, band, de verlden förbindande makterna; *tívar* (lat. *divi*), *díar*, *goð*, gudar. Hvad här tillägges åsarne gäller äfven till en del vanerne (se § 11).

Gudaverlden. Så snart sjelfmedvetandet vaknar hos människan, träder naturen fram såsom en motsats mot henne, och hon känner sig såsom en makt gent emot naturen. Denna sjelfmedvetandets makt, idealiskt uppfattad och satt utom människan, är gudaverlden, åsarne. Denna andens makt söker genomtränga naturen och böja henne under sin vilja; åsarne frambringa icke det ursprungliga, men de ordna och upprätthålla det. Deras förhållande till naturen är en motsats, som går ut på förening. Med vanerna (§ 11) kommer denna förening till stånd och dermed uppnår åsalifvet sin högsta utveckling. Striden med jättarne slutas visserligen icke, men Tor förblifver alltid segrande, och till och med några vänskapliga förhållanden uppstå. Men inom gudaverlden sjelf uppstår en splittring:

Loke skiljer sig från Odin och ställer sig sjelfständig mot åsarne. Dermed är det onda uppkommet, hvilket småningom genomtränger hela verlden och slutligen, då de förut segerrikt bekämpade makterna resa sig med ny kraft, medför hennes undergång (jfr H. Lüning, sid. 47).

Åsagudarnes antal. Ofta framhålles åsarnes tolftal, men det framträder dock ej tydligt. På Idavallen uppföra åsarne åt sig tolf säten och dessutom ett högsäte åt allfader. »Det är 12 gudomliga åsar», men vid uppräknandet (i Snorres Edda) blifva de 14, Loke inberäknad, hvarvid dock Härmod (se § 19) och Höne fattas. För att få fram tolftalet måste man frånskilja Njord och Frö, som äro vaner, Höne, hvilken såsom gisslan kom till vanerne, samt Loke i följd af hans affall. Följaktligen äro de tolf åsarne: *Odin, Tor, Balder, Härmod, Ty, Brage, Heimdall, Höd, Vidar, Vale, Ull, Forsäte.*

§ 11. Vaner.

Vaner (fn. *Vanir*) kallas det lugna, böljande hafvets, det allt organiskt lif genomträngande *vattnets gudomligheter.* De beteckna vattnets alstrande krafter, men likasom vattnet (hafvet) i sig upptager hela naturen och återspeglar henne, likaså är hos vanerne kunskapen om det förflutna och det tillkommande. De äro derför befrämjare af vetande och kultur, af välstånd och ordnadt samhälle. Då åsarne äro den fasta tankens gudar, äro vanerne den rörliga känslans gudar. Åsar och vaner bekrigade i början hvarandra, men slöto sedan fred och genom deras förbindelse uppnår gudalifvet sin högsta utveckling.

När åsar och vaner ingingo förlikning, gåfvo de hvarandra gisslan. Vanerne gåfvo åt åsarne Njord och hans barn Frö och Fröja (se § 22), hvilka så-

lunda upptogos bland åsarne, och dessa gåfvo åt vanerna Höne (§ 7), med hvilka de sände Mime, och för honom fingo de sjelfva Kvåse (se § 21).

Vanir pl. af samma rot som *vinr*, vän.

Från vattnet utgår jordens fruktbarhet, och vattnet eller det flytande elementet i allmänhet är ett oundgängligt vilkor för allt organiskt lif. Vid haf och floder utvecklar sig lifvet mäktigare och betydelsefullare, och fisket, det äldsta näringssättet, är fäst dervid. Först sedan åsarne förbinda sig med vanerna, vattnets gudomligheter, utvecklar sig gudaverksamheten i sin fulla glans och utgjuter sitt ymnighetshorn öfver jorden. Jfr öfriga personligheter, i hvilka hafvet framträder (se § 23).

§ 12. **Nornor.**

Nornor fn. *Nornir*) kallas *ödets*, den nödvändiga utvecklingens *gudinnor*. De heta *Urd* (fn. *Urðr*), *Vardande* (fn. *Verðandi*), och *Skuld* (fn. *Skuld*), forntid, nutid och framtid. De sitta vid Urds brunn och uppfriska verldsträdet med källans vatten och jordämne (se § 14). Deras värf är således att ***hålla verlden vid makt***, och från dem utgår den skapelsens föryngring och förnyelse, som allt lifs utveckling förutsätter. Icke blott det materiella, utan äfven det andliga lifvets utveckling beror af dem, och de råda också för den enskilda människans öde. De bestämma lifvets gång, utspänna sin väf (lifvets väf) öfver hela verlden från solens uppgång till hennes nedgång, från lifvets morgonrodnad till dess afton. Hvad de bestämma är en nödvändighet, mot hvilken gudarne sjelfva ingenting förmå.

Norn, pl. *Nornir;* jfr *njörva*, sätta samman, hopfästa, väfva. *Urðr* af *verða*, varda, impf. *varð*, pl. *vurðum* l. *urðum*, p. p. *vurðinn*, betyder således »den vordna», forntiden. *Verðandi* (icke

Verandi) af *verða*, betyder »den vardande», nutiden, ty nutiden endast varder; den är icke, emedan när den är, är den redan förbi. *Skuld* af *skulu*, skola, betyder »den som skall varda».

Föreställningen om nornorna har utgått från tron på ett förutbestämdt, oföränderligt öde. Denna tro, som ännu är allmän hos vår allmoge, möta vi öfverallt i våra gamla skrifter. Häri ligger en förnimmelse af det nära sammanhang, som eger rum i hela naturen, och den nära föreningen mellan den kroppsliga och den andliga; intet väsen eger bestånd för sig allena, ingen händelse föranledes blott af någon enskild. Föreställningen om en oundviklig, kall och sträng nödvändighet, öfver hvilken sjelfva gudarne intet förmå, har sin grund i den för hedendomen oupplösta motsägelsen mellan naturnödvändigheten och den fria viljan. Derpå beror förhållandet mellan nornor och åsar. Nornorna utgå från jätteverlden, från den råa naturen, och i den samma ligger en nödvändighet, en ogenomskådlig utveckling, som viljan alltjämt söker komma på spåren och beherska. Åsarne äro medvetandet, som lika nödvändigt vill göra sig gällande, men motståndet ligger i naturen. Odin söker öfverallt blifva herre öfver den samma; han talar med Mime, med visa jättar, med valan i underjorden, men framför allt gäller det att utforska nornornas vilja, att lära känna naturkrafternas beskaffenhet. Det är således två olika verkande makter, som dragas till hvarandra, och blott i deras förening födes det något; nornorna komma till åsarne (se § 7), först då begynna de skapa (Petersen, sid. 113).

Jfr grekernas Moirai. De grekiska nornorna spinna, våra utspänna sin väf från öster till vester. I senare sagor blifva nornorna ofta förvexlade med valkyriorna (§ 20).

Fylgjor (fn. *Fylgjur*) och *Hamingjor* (fn. *Hamingjur*) äro med nornorna närbeslägtade väsenden. De äro fästade vid personer, antingen en hel slägt eller enskilda personer, då nornorna deremot äro hela verl-

dens öde. Det är skilnad mellan öde, fatum, som betecknar hela verldsordningens sammanhang, och lycka, fortuna, som utdelas af de mindre nornorna. Dessa äro antingen milda eller vreda, beskydda eller förderfva. De uppenbara sig derför i olika gestalter: närmast såsom qvinnor (äfven för män), men ofta visa de sig såsom djur. *Diser* (fn. *Dísir*) äro liknande väsen, qvinliga dämoner, som, goda eller onda, inverka på de enskildes öde, men, såsom det synes, icke äro fästade vid bestämda personer.

Fylgja, pl. *-ur*, af *fylgia*, följa, betyder »den åtföljande», skyddsande, genius. *Hamingja* af *hamr*, gestalt, hamn, betyder »den skiftande», föränderliga, lyckan. *Dis*, pl. *-ir*, brukas såsom namn både för gudinnor och halft gudomliga qvinnor.

Jfr Valorna, valkyriorna, gudarnes hamnskifte!

§ 13. De nio verldarna och språken.

De nio verldarna. Likasom andra folkslag i forntiden förestälde sig också våra förfäder, att jorden vore kretsrund och flat och att himmelen såsom ett fast hvalf hvilade deröfver. Himmel och jord omtalas i de gamla skrifterna såsom indelade i nio verldar: öfver och utom jorden: *Muspell* (öfverhimlen), *Åsgård* (himlen), *Ljusalfheim* (jordens yta); på jorden: *Vanaheim* (vattnet), *Midgård* (den af menniskorna bebodda jorden), *Utgård* (jordens yttersta omkrets, jättarnes verld); under jorden: *Svartalfheim* (närmast under jordytan), *Hälheim* (djupt ner i jorden, de dödas verld), *Nifelheim* (dimmans obebodda verld, der också de fördömda sägas bo).

Mellan gudars och menniskors verld finnes en å, *Ifving* (fn. *Ifing*), som öppen skall rinna under tidernas lopp och aldrig fryser till.

Ifing af *if* eller *ifi*, tvifvel.

Här talas blott om denna tidens verldar, hvarför det är ett uppenbart fel att dit räkna Gimle (se § 26). Såsom det synes, tänkte man sig Häls rike såsom en särskild afdelning af Nifelheim. I fysisk bemärkelse är Ifving luften, som sväfvar fram och tillbaka och aldrig fryser till; i andlig bemärkelse (ss. hos Grundtvig) betecknas dermed, att den stora striden mellan gudomsgnistan i oss och det djuriska elementet icke kan biläggas.

Språken. En sång i Eddan, som heter Allvismål, lär oss att känna de särskilda väsendenas språk. De ord, som höra till gudars och människors tungomål, äro ofta urgamla, men återfinnas i verkliga språk (tyska och nordiska), medan de andra väsendenas vanligen äro simplare ord eller omskrifningar och figurliga talesätt. Så t. ex. heter jorden hos människor: *jörðr*, jord; hos åsar: *fold*, land; bland vaner: *vegar*, vägar; bland jättar: *igroenn*, alltid grön; bland alfvar: *groandi*, groende; bland dvergar: *aurr*, ler.

Jfr Homeros, som äfven gör skilnad på gudars och människors språk samt anför ord af båda.

§ 14. Yggdrasil.

Verlden föreställes också under bilden af ett träd. Askträdet *Yggdrasil* (fn. *Yggdrasill*) är bilden af verlden såsom ett helt, såsom en enda stor organism. Det beskrifves sålunda. Det är det största och bästa träd; dess grenar utbreda sig öfver hela verlden och nå upp öfver himmelen. Det har tre rötter, som sträcka sig öfver måttan vida. Den ena roten är hos åsarne, den andra hos rimtursarne, den tredje i Nifelheim. Till hvarje rot hör en källa. *Hvärgälme* (se § 1) är under den sista, och der gnager ormen *Nidhugg* (fn. *Nidhöggr*) roten nedantill. Under rimtursarnes

rot är *Mimes brunn* (fn. *Mimis brunnr*); i honom äro klokskap och mannavett dolda. *Mime* (fn. *Mimir*), som eger den samma, är full af visdom, ty han dricker hvar dag af källan. Dit kom Odin och bad om en dryck ur källan, men fick honom icke, förrän han satt sitt ena öga i pant. Askens tredje rot når upp till himmelen, och under denna är den heliga brunn, som kallas *Urds brunn* (fn. *Urðarbrunnr*). Der hafva gudarne sitt domställe. Hvarje dag rida åsarne dit öfver Bäfrast eller åsabron, undantagandes Tor, som går till fots och vadar öfver flere floder. Der står en fager sal under asken vid brunnen, och från den samma komma tre mör, som kallas *Nornor* (se § 12). Dessa nornor hemta hvar dag vatten ur brunnen, hvilket de ösa öfver asken, att hennes grenar ej må vissna. Detta vatten är så heligt, att alla ting, som komma deri, blifva hvitare än ägghinnan. Daggen, som faller från trädet på jorden, kallas honungsfall, och deraf näras bina. Tvänne foglar födas i Urds brunn; de heta svanor, och från dem härstammar detta fogelslägte. Det sitter en örn i askens grenar, som är kunnig om mycket, och mellan hans ögon sitter höken *Väderfalne* (fn. *Veðrfölnir*). En ekorre, *Ratatosk* (fn. *Ratatöskr*), springer beständigt upp och ned i asken, samt bringar afundsord mellan örnen och Nidhugg. Dessutom äro der fyra hjortar, som löpa omkring i askens grenar och bita löf; men i Hvärgälme hos Nidhugg äro så många ormar, att ingen tunga kan säga det.

Yggdrasill härledes af Odins binamn *Yggr*, grubblaren, och *drasill*, *drösull*, bärare, häst: trädet kallas Odins häst eller bärare, emedan Odin hängde derpå i nio nätter, innan han uppfann runorna. *Niðhöggr* af *nið*, mörker, eller *nið*, försmädelse, hat, och *höggva*, hugga. *Mimir;* se § 23. *Veðrfölnir* af *veðr*, väder; men om slutet kan hänföras till *fölna*, blekna, är ovisst. *Ratatöskr* af *rata*, gå, färdas omkring; härledningen af *töskr* är oviss.

Yggdrasils-myten framställer den fornnordiska folktrons föreställning om verlden såsom ett sammanhängande organiskt helt under en den mest storartade och allt omfattande bild, hvilken söker sin like inom alla mytologier. Verldsträdet är »en symbol, som förenar den omedelbara mytologiens grundfaktorer så att säga i ett poetiskt system» (Hammerich). Måhända har myten utgått från det gamla offerträdet med dess källa, hvaraf tingsträdet ännu är en qvarlefva.

II.

Gudalifvet.

---

§ 15. **Odin.**

Åsarne stå i den innerligaste gemenskap med hvarandra, de hafva ett gemensamt ursprung, och det är *Allfader* (fn. *Alfaðir*), som från begynnelsen varit till, men såsom en kraft, hvilken ännu icke yttrat sig. Den sig förverkligande Allfader blir *Odin* (fn. *Óðinn*), från hvilken alla andra åsar utgå.

Odins väsen och namn. Odin är *solens och himmelens gud*, det allt genomträngande väsendet: »som en andeflägt genomströmmar han lifvet och herskar deri». Han är *gudars* och *människors fader*. Han skapar icke tingens begynnelse, men han ordnar och upprätthåller allt; lifvet utgår ifrån honom och i denna mening kallas han skapare (fn. *gautr*). Alla andliga väsenden mottaga från honom sin lifsande. Med Vile och Vi skapar han himmel och jord, med Höne och Lodur människan, och sjelf gifver han henne ande. Från honom komma alla andeliga gåfvor: skaldskap och inspiration och all kunskap (runor); men han är också krigets upphof. Han är den äldste af alla gudar, och huru mäktiga de öfriga gudarne än äro, tjena honom dock alla som barn sin fader. Hans väsen är olikt de andras deri, att han icke är bunden vid någon enskild verksamhet, utan omfattar alla på en gång,

ej är inskränkt till någon tid, utan är tidens konung och herre. Derigenom är han Allfader. Åsarnes rika, sköna krans i Valhall är ej annat än en återspegling af Allfaders rika, mångsidiga natur. Han är denna tidens, denna verldens gud och i henne är han allsmäktig. Mångfaldiga äro de gåfvor, hvilka Odin förlänar: synkraft, skaldskap, vältalighet, klokhet, mod, seger, förlig vind, rykte, rikedom, vapen, smycken o. s. v.

Den stora mångfalden i Odins väsende betecknas genom ett stort antal namn. Dessa kunna hänföras till följande klasser, hvilka kunna afse a) hans gudomlighet i egenskap af ordnare och herskare: *Allfader*, *Ygg* (fn. *Yggr*), *Göt* (fn. *Gautr, Aldagautr*) m. fl.; b) hans makt i naturen: *Svinn* (fn. *Svinnr, Fjölsvinnr*), *Gångläre* (fn. *Gángleri*), *Gagnråd* (fn. *Gagnráðr*), *Vägtam* (fn. *Vegtamr*), *Vidre* (fn. *Vidrir*) m. fl.; c) hans kroppsliga form: *Grane* (fn. *Grani*), *Brune* (fn. *Bruni*), *Sidskägg* (fn. *Sidskäggr*), *Grimme* (fn. *Grimnir*), *Bålögd* (fn. *Báleygr*) m. fl.; d) hans höghet i egenskap af poesiens, stridens och segerns gud: *Fimbulty* (fn. *Fimbultyr*), *Ropt* (fn. *Hroptr*), *Valfader* (fn. *Valföðr*), *Härfader* (fn. *Herjaföðr*), *Segerfader* (fn. *Sigrföðr*) m. fl.

Óðinn härledes af verbet *vaða*, impf. *óð*, vada (jfr lat. *vadere*), framgå med kraft, oemotståndligt; slutligen: frambryta ursinnigt, med raseri, hvaraf adj. *óðr*, got. *vods*, rasande. *Alfaðir*, alltets skapare och fader. *Yggr*, grubblaren, af *ugga*, tvifla, frukta. *Gautr* af *gjóta*, impf. *gaut*, gjuta; således blifver *gautr* = den som göt, utgöt, skapade. Andra låta *gautr* betyda »den talande» af *gauta*, tala [1]). *Aldagautr* af *öld*, hvars pluralis *aldir* betyder både människor och tider, och således är betydelsen af *aldagautr*, *aldafaðir*, människornas och tidernas skapare och fader. *Svinnr* (också *Sviðr*), klok, förståndig; *Fjölsvinnr* af pref. *fjöl*, mycket (ty. *viel*), *Gángleri*, vandraren, af *ganga*, gå. *Vegtamr*, van vid vägen, af *vegr*, väg, och *tamr*, van, tam. *Gagnráðr*, den gode rådgifvaren, af *gagn*, nytta, gagn, och *ráða*, råda; eller den mycket rådige, kloke,

[1]) Ordet *gautr* återfinnes i *Götar* samt i namnet *Gustaf*, fordom *Göstaf*, Göts eller Odins staf. Jfr Säve: Om nordiska gudanamnens betydelse.

af prefixet *gagn-*, genom, mycket[1]). *Viðrir*, väderherskaren; jfr *viðra*, vädra. *Grani*, den skäggige, af *grön*, gen. *granar*, läpp, skägg kring munnen. *Siðskeggr*, som har långt skägg, af *siðr*, långt nedhängande, sid, och *skegg*, skägg. *Brúni*, som har stora ögonbryn, af *brún*, ögonbryn. *Grimnir*, som har hölje eller mask, af *grima*, mask. *Báleygr*, som har brinnande ögon, af *bála*, bränna på bål, och adj. *eygr*, försedd med ögon, af *auga*, öga. *Fimbultyr*, runogud; jfr anglosax. *fymble*, hemlig kunskap. *Hroptr* betecknar Odin såsom krigets gud; jfr *hrópa* (ursprungligen?) ropa, håna, baktala. *Valföðr* kallas Odin såsom herskare öfver de fallna hjeltarne, af *valr*, val, urval (af de fallne), och *faðir*, i sammansättning vanligen *föðr*, fader. *Herjaföðr*, hjeltefader, af *herr*, gen. *herjar*, hjelteskara, här. *Sigrföðr*, af *sigr*, seger.

Odins utseende och attribut. Odin föreställes såsom en gammal, högväxt man, enögd, med djupsinnigt, grubblande anlete och långt skägg samt en bred, sid hatt; i strid eller vid ridt med guldhjelm och en blå mantel samt spjutet *Gungne* (fn. *Gungnir*) i handen. Han bär en guldring, *Dröpne* (fn. *Draupnir*), på armen; två korpar, *Hugin* (fn. *Huginn*) och *Munin* (fn *Muninn*), sitta på hans skuldror; två ulfvar, *Gäre* (fn. *Geri*) och *Fräke* (fn. *Freki*), ligga vid hans fötter, och karlavagnen rullar öfver hans hufvud. Han sitter på en hög stol och ser ut öfver all verlden, eller far han fram i stormen på sin häst *Sleipne* (fn. *Sleipnir*).

Gungnir; jfr sv. *gunga*. *Draupnir*, drypringen, af *driúpa*, drypa, droppa. *Huginn*, tanken, af *hugi, hugr*, håg, tanke. *Muninn*, minnet, af *muna*, erinra sig. *Geri*, den glupske, af *gerr*, glupsk. *Freki*, den lystne, af *frekr*, lysten. *Sleipnir*, den glidande.

Spjutet Gungne, hvilket Odin fick af konsterfarne dvergar, Ivaldes söner, träffar alltid och vänder af sig sjelft tillbaka i hans hand. Det är symbolen af makt och herravälde. — Ringen Dröpne är fruktbarhetens symbol. Då dvergen Brock gaf ringen åt Odin, sade han, att hvar nionde natt skulle åtta lika stora ringar drypa af honom. —

[1]) Att detta namn i Svenskan blifvit återgifvet med *Gångråd*, såsom af Afzelius m. fl., är, såsom synes, orätt.

Odins korpar, som sitta på hans skuldror, hviska honom i örat alla tidningar de höra och se. Han sänder dem ut, när det dagas, att flyga kring hela verlden. — Odins ulfvar få all föda, som står på hans bord, ty sjelf lefver han af vin allena. — Odins häst Sleipne är den yppersta och hurtigaste häst, som på sina åtta ben går lika bra i land, på vatten och i luft. Utom denna hade han äfven stridshästen Blodighof.

Odins vandringar. Det, som uttryckes genom Odins korpar, häst o. s. v., uttryckes på ett annat sätt genom Odins vandringar. Rastlös genomvandrar Odin verlden, han genomtränger naturen för att öfver allt väcka andligt lif, för att pröfva människans sinne och för att utforska kunskap om tingens väsen, ursprung och ände.

Såsom *Gagnråd* (se sid. 29) uppsöker Odin jätten *Vaftrudne* (fn. *Vafþruðnir*) för att utforska dennes vishet och mäta sig med honom. De förelägga hvarandra ömsesidigt frågor öfver verldens ursprung och ände, och den, som icke kan besvara den andras frågor, skall hafva förverkat sitt hufvud. Odin öfvervinner jätten, som på den sista frågan igenkänner honom samt betages af vördnad och skräck. Nu är jättens undergång gifven, när han vågat sig i strid med Odin (Sæm. E.: Vafþruðnismål); d. v. s. det materiella går under, när det beröres af anden; det kan ej längre bestå i sin grofva natur.

Såsom *Grimne* (sid. 29) kommer Odin till sin ovärdige fosterson *Geirröd* (fn. *Geirrödr*), och af denne satt mellan två eldar förkunnar han åsaverldens härlighet, ömkar sig öfver sin fallne fosterson och förkunnar honom döden, i det han gifver sig tillkänna (Sæm. E.: Grimnismål). Här granskar och pröfvar Odin människosinnet.

Såsom *Vägtam* stiger Odin ned i underverlden och väcker valan för att utforska sin son Balders öde (Sæm. E.: Vegtamskvida).

Framför allt är det *Mime*, af hvilken Odin söker utforska tingens förborgade väsen. För en dryck ur Mimes brunn, hafvets yttersta källa, sätter han sitt ena öga i pant, och derför är han enögd; ur Mimes mun mottager han hugrunor; vid de hotande förebuden till verldens undergång, när Mimes söner begynna leka (verldshafvet reser sina stora böljor), då talar Odin med Mimes hufvud, lyssnar till de brusande vågornas stämma för att erfara, hvad de gömma i sitt sköte. Hvad som föregår i himmel och på jord, det ligger klart för Odins flammande solöga, men det är icke nog för honom; hafvet är alltings början och ursprung, och i dess urkälla, i de förborgade djupen söker Odin med det andra ögat intränga; anden sänker sig ned i erinringens djup (Lüning, sid. 52). Odins öga är solen; det pantsatta ögat är den nedgångna, underjordiska, nattliga solen (Geijer).

Odins högsäte. Icke blott under sina vandringar utforskar Odin verldsalltets alla höjder och djup, utan han har äfven sitt högsäte *Lidskälf* (fn. *Hliðskiálf*), från hvilket han hvarje morgon öfverskådar verlden, utsänder sina korpar, samt hör och ser allt, som sker. Detta högsäte är i *Valaskälf* (fn. *Valaskiálf*), den första boning, som gudarne bygde åt Odin och med silfver täckte. En annan Odins boning är *Gladsheim* (se § 7); der är *Valhall* (se § 20), hvarest Odin mottager de fallna hjeltarne.

Hliðskiálf, till härledningen omtvistadt, synes betyda ett vakttorn, från hvilket man fritt kan skåda omkring åt alla sidor, samt är icke att förblanda med det vanliga högsätet (fn. *hásæti*) i dryckessalen.

Att Odins dyrkan fordom var allmän i vårt land, dertill kan man sluta af de många ställen, som blifvit uppkallade efter honom. Dylika namn äro Odensala, Odensvi, Odensåker, m. fl. Fjerde dagen i veckan, Onsdagen eller Odensdagen, är äfven uppkallad efter honom.

§ 16. Odins hustrur. Friggs tjenarinnor.

Odin, himmelens och jordens herre, hvilken åt alla sidor genomträngt sin skapelse, står i den innerligaste gemenskap med den samma, och derigenom utvecklar sig hela fullheten af hans väsende; d. v. s. han förmäler sig med sin skapelse, och ur denna förmälning framgå de andra gudarne. Närmast förmäler sig Odin med jorden, hvilken framträder på trefaldigt sätt, såsom Jord, Frigg och Rind.

Jord (fn. *Jörðr*) är Odins första gemål och betecknar den ursprungliga, ännu *icke odlade* och bebodda *jorden.* Hon heter äfven *Fjörgyn* och *Lodyn* (fn. *Hlódyn*) samt är moder till Tor, den äldste och starkaste af Odins söner.

Jörðr, got. *airþa*, fht. *erda*, jord; jfr det ofta förekommande namnet Herta, hvilket är en oriktig bildning, utgången från Taciti Nerthus (Petersen, sid. 149). *Fjörgyn;* jfr got. *fairguni*, berg. *Hlóðyn* af *hlóð*, härd, eldstad.

Frigg (fn. *Frigg*) är Odins andra och förnämsta hustru, den *odlade* och bebodda *jorden.* Från henne stamma de gudar, som hafva bygt och bebo Åsgård. Hon är den yppersta bland gudinnor, åsars och åsynjors drottning. Med Odin sitter hon i Lidskälf och ser ut öfver all verlden; hon känner derför människans öden, men säger intet derom. Hon herskar öfver hela naturen på jorden; men i synnerhet är hon äktenskapets gudinna, och till henne bedja qvinnor i barnsnöd, äfvensom vid ofruktsamhet. Hennes boning heter *Fänsalar* (fn. *Fensalir*); der satt hon och begret sin sons, den ljuse Balders, död.

Frigg är en utvidgad form af *fri;* som motsvaras af fornsax. *fri*, qvinna, och af fn. *frí*, älskare, af got. *frijón*, älska. *Frigg* be-

tyder således eg. den älskade, makan, den fruktsamma[1]). *Fensalir* (Völuspá, str. 37); i Schleswig betyder *fen*, *fenn* (eng. *fence*) inhägnadt land.

Allmogen i Sverge kallar stjernbilden Orion Friggs spinnrock, och detta hänvisar på den spinnande, husliga husfrun. Frigg och Fröja förblandas stundom, men behöfva det ej, ty den förra är åsadrottning, den senare vanadis. Frigg är moderskärleken, Fröja älskog.

Friggs tjenarinnor, som äro yttringar af hennes väsen, hvilket vi i dem närmare lära känna, äro följande. *Fulla* (fn. *Fulla*), fullhetens, *öfverflödets* gudinna, är en mö med utslaget hår och guldband om hufvudet. Hon kallas Friggs askmö, emedan hon gömmer de askar, i hvilka Frigg har sina gåfvor förvarade, som hon genom sin tjenarinna sänder ut öfver jorden. *Lin* (fn. *Hlýn*), är *hjelpsamhetens* gudinna, satt att vaka öfver de män, som Frigg vill hjelpa och skydda. *Gnå* (fn. *Gná*), tankens, *förståndets* gudinna, sändes af Frigg i ärenden till olika verldar. Hon har en häst Hofvarpne (fn. Hofvarpnir), som far genom luft och haf. *Snotra* (fn. *Snótra*), *vishetens* och *behagets* gudinna, är förståndig och har vackra later. *Vår* (fn. *Vör*), *edgångens, sanningens*, vaksamhetens gudinna, hör de eder och förslag, som män och qvinnor ingå med hvarandra, samt hämnar edsbrott, hvilka aldrig blifva dolda för henne. *Lofn* (fn. *Lofn*), en *kärlekens* gudinna, är god och mild att anropa samt har lofvat Odin och Frigg att befordra föreningen mellan de älskande, mot hvilkas förbindelse hinder ställa sig.

[1]) »På grund af identiteten mellan *fri* och *Frigg* är det också nästan troligt, att *Fredagen* är uppkallad efter denna gudomlighet och icke efter *Freya*, såsom det vanligen eljes antages; ty i detta fall borde det heta *Fröje-* eller *Fröjdag*, icke Fredag, hvilket sista åter mera öfverensstämmer med det isl. *friddagr*, dalska *friådag*, gotländska *fridag*» (C. Säve: Om de nordiska gudanamnens betydelse).

Sjöfn (fn. *Sjöfn*), är *ungdomskärlekens* åsynja, som sörjer för att människornas sinne vändes till kärlek; hon hör närmast till Fröjas krets. *Syn* (fn. *Syn*), motbevisningens, *rättegångens* gudinna, bevakar dörren till gudasalen och tillsluter den samma för dem, som ej få komma in. Derjämte är hon på ting satt till värn för åsarnes saker.

Till denna krets synas äfven följande åsynjor höra. *Gefion* (fn. *Gefjun*), är den jungfruliga gudinnan, den *första kärlekens* åsynja, hvilken de mör tjena, som dö ogifta. Ehuru berörande Friggs väsen, framträder hon mera sjelfständig: hon deltager i gästabudet hos Öge (§ 23), och på Lokes förebråelser mot henne svarar Odin, att hon känner lika väl som han alla människors öden (Märk sagan om Gefion och Gylfe!). *Eir* (fn. *Eir*) är *läkedomens* gudinna. *Mänglad* (fn. *Menglöð*) är *jorden i* hela hennes härliga *sommarprakt;* således en uppenbarelse af Frigg.

Fulla, fullhet, af *fullr*, full. *Hlýn* af *hlýja*, värma, vederqvicka, skydda. *Gna* af *knega*(?), förmå. *Hofvarpnir*, hofkastaren, af *varpa*, kasta. *Snótra;* jfr *snótr*, förståndig, klok. *Vōr* af adj. *varr*, *vōr*, *vart*, försigtig, var, varsam. *Lofn* af *lofa*, lofva. *Sjöfn;* jfr *sjafni*, sinne, kärlek, älskare. *Syn*, syn, förnekande, afslag, vägran.

Gefjun; härledningen är dunkel; jfr *gefa*, gifva. *Eir* uttrycker skonsamhet, lindring, af *eira*, skona. *Menglöð*, glad och glimmande af smycken, af *men*, smycke, halsband, och *glaðr*, *glöð*, *glatt*, glad.

Rind (fn. *Rindr*) är Odins tredje hustru, den af vinterkölden *stelnade jorden.* Länge motstår hon Odins kärlek, som förgäfves bjuder henne sommarens smycken. Slutligen blir hon moder till Vale (§ 19), den starke krigaren, som skall hämnas Balders död.

Rindr härledes af *rindi*, ett stycke ouppodladt land.

Odins förhållande till Jord, Frigg och Rind är icke endast naturmyt. Odin är icke blott naturens, utan äfven

andens gud, som förmäler sig med det jordiska sinnet: Jord är det obildade i människoanden, Frigg det ädla sinnet, Rind det trotsiga sinnet.

Andra Odins hustrur äro *Grid* (fn. *Griðr*), *Gunnlöd* (fn. *Gunnlöð*) m. fl.

Man jämföre hos grekerne Uranos och Gaja, Zevs och Demeter. Jord är Gaja, Frigg Demeter; hvad svarar mot Rind? De lycklige, de behöfde henne ej; de kände ej vår långa, stränga vinter (Petersen, sid. 148).

§ 17. Tor.

Odins väsen eller åsamakten öfver hufvud utvecklar sig vidare i Odins söner; de äro utströmningar af hans allmänna väsen.

Tor (fn. *þórr*) är son af Odin och Jord, samt den äldste och mäktigaste af Odins söner. Han är *åskans* samt den kroppsliga *styrkans* och *maktens* gudom. Han är den visserligen fruktansvärda, men välsignelsebringande åskans gud, de luften rensande och jorden befruktande regnskurarnas gud. Han är förfärligt stark och fruktansvärd i sin vrede, men tillika i hög grad godmodig. Han är en oaflåtlig beskyddare af gudar och människor, men en fiende till jättarne. Han ljungar icke för att förstöra, utan för att välsigna jorden. Åkerbruket, i synnerhet jordens förberedelse dertill, är framför allt föremål för hans omvårdnad.

Vare sig Tor visar sig som yngling eller gubbe, bär han ett rödt skägg. Hans natur är eld. Styrkans bälte, *Megingjord* (fn. *Megingjarðr*), omgifver hans länder; hammaren *Mjöllne* (fn. *Mjöllnir*) svingar han i sin hand och har *järnhandskar* att fatta honom med; han åker på en vagn med två *bockar*, från

hvilkas tänder och hofvar gnistor utflyga, och den rodnande skyn gifver ett återsken af hans lågande blick. Det rike, hvaröfver han herskar, heter *Trudheim* (fn. *þruðheimr*), och hans sal, *Bilskirne* (fn. *Bilskirnir*), har 540 golf (stockverk).

Þórr, smdr. af *þonr* eller *þunr*, betyder eg. dån, dön, dunder; fht. *donar*, forneng. *þunor*, *þunder*. *Megingjarðr*, kraftbälte, af *megin*, kraft, och *gjarðr*, bälte, gjord. *Mjöllnir*, eg. mjölnaren, som likt blixten krossar allt till mjöl. *þrúdheimr*, styrkans, kraftens verld, af *þrúðr*, stark; äfven *þrúðvangar* pl., af *vangr*, fält. *Bilskirnir*, glimt-klarnande, såsom blixten glimtvis uppflammande, af *bil*, glimt, ögonblick, och *skirr*, klar, *skirna*, klarna.

Tors kostbarheter äro tre: bältet Megingjord, som fördubblar hans styrka, när han spänner det på sig; den skaftkorte hammaren Mjöllne, hvilken alltid återvänder i Tors hand, när han blifvit kastad mot fienden; samt järnhandskarne, hvilka han behöfver för att fatta hammarskaftet. Tors bockar heta *Tanngnyst* (fn. *Tanngnjóstr*) och *Tanngrisne* (fn. *Tanngrisnir*); dessa draga honom i hans vagn, och derför kallas han *Åka-Tor* (fn. *Óku-þórr*). Han kallas äfven *Lorride* (fn. *Hlórriði*), *Ving-Tor* (fn. *Ving-þórr*) och såsom Åsgårds och Midgårds värn *Veor* (fn. *Véorr*). Hans tjenare äro *Tjalfve* (fn. *þjálfi*) och dennes syster *Röskva* (jfr sid. 41).

Efter Tor äro flere ställen uppkallade, såsom Torshälla, Torstuna, Torsång, Torsåker m. fl. Till hans minne eger vårt språk vidare Torsdagen, tordön och ordet åska, som är sammandraget af ås-ikja, ås-åka, d. ä. åsens åka, vagn eller åkning.

Tanngnjostr, tandgnistraren; *Tanngrisnir*, den som skär tänderna. *Óku-þórr*, den åkande Tor, af *aka*, åka. *Ving-þórr*; jfr sv. *vinge*, fn. *vængr*; ordet antyder åskvädrets flygt. *Hlórriði*, glöd- eller strålkastaren, af *hlóa*, låge, och *riða* för *vriða*, vrida, kasta, slunga. *Véorr*, invigaren, beskärmaren, försvararen, af *véa*, utvidgadt *vigja*, viga, helga, beskärma. *þjálfi*, den uthållige, af *þjálfa*, tvinga till arbete. *Röskva*, af *röskr*, rask, stark.

Tors hustru heter *Sif* (fn. *Sif*), den hårfagra gudinnan, som prålar med gyllene lockars ymnighet, likasom fältet är smyckadt af gyllene ax. Hon kan anses för *åkerbrukets* gudinna, som endast trifves i fred och lugn.

Sif betyder frändskap, vänskap, frid, och är beslägtadt med *säflig;* jfr got. *sibis*, fredlig, *sibja*, fht. *sibba*, frändskap, forneng. *sib*, fred, enighet.

Loke hade en gång arglistigt afskurit Sifs hår. Tor hotade då att krossa alla ben i hans kropp, hvadan Loke måste lofva att ersätta skadan. Han for till dvergarne, Ivaldes söner, och dessa förfärdigade åt Sif nytt hår af guld, hvilket växte som annat hår. Sifs hår betecknar de gula sädesaxen; det är ett verk af dvergarne, d. v. s. sädesaxen frambringas af de i jorden dolda krafterna.

Tors söner. Tor har med en annan hustru *Järnsaxa* (fn. *Járnsaxa*) två söner, *Mode* (fn. *Moði*) och *Magne* (fn. *Magni*), hvilka öfverlefva verldens undergång och i den nya skapelsen skola föra hammaren Mjöllne.

Ull (fn. *Ullr*) är Sifs son och styfson till Tor. Han är den ypperste bågskytt och skidlöpare, har ett fagert utseende och en krigares skick, samt är god att åkalla i envig. Hans boning heter *Ydalar* (fn. *Y'dalir*). Han anses för *vinterns* gudom, motsatt Balder såsom sommargud.

Járnsaxa af *járn*, järn, och *saxa*, hugga, hacka i stycken *Móði*, den modige, af *moðr*, mod. *Magni*, den starke, af *magn*, kraft, styrka. *Ullr* är (enligt Säve) det samma som got. *vulþus*, (med bortfallet *v* och *lþ* assimileradt till *ll*), fht. *wuldar* och forneng. *valdor*, ära, härlighet; gudens namn betyder således: den ärofulle, härlige. *Y'dalir*, idegrans dalar, af *ýr*, idegran, hvilket träslag helst nytjades till bågar.

Tors strider. Tor är Åsgårds och Midgårds skyddande gudomlighet, och derför utvecklar sig ock

hans väsen i en mängd strider mot gudars och människors fiender, jättarne.

Tor och Rungne. Jätten *Rungne* (fn. *Hrungnir*) hvars hufvud, hjerta och vapen voro af sten, hade utmanat Tor till envig. Såsom medkämpe stod vid hans sida lerjätten Mockerkalfve, och Tor åtföljdes af sin tjenare Tjalfve. Denne sprang till Rungne och gaf honom det rådet att lägga skölden under fötterna, emedan Tor, såsom han sade, skulle anfalla honom nerifrån. Då kastade Rungne skölden under fötterna och fattade sin stenklubba med bägge händerna. Derpå förnam han blixt och dunder, och såg Tor träda fram i sin åsakraft. Tjalfve gick mot Mockerkalfve, som föll med ringa ära. Tor kastade sin hammare mot Rungne, hvilken åter kastade sin klubba mot Tor. Hammaren och klubban möttes i luften, hvarvid klubban sprang sönder i små bitar, af hvilka några foro så hårdt i hufvudet på Tor, att han föll till jorden. Hammaren åter träffade Rungne midt i hufvudet, så att hufvudskålen krossades. Jätten föll omkull, och hans ena fot kom att ligga öfver Tors hals. Tjalfve gick dit för att hjelpa Tor, men kunde icke. Så snart åsarne sporde, att Tor var fallen, kommo de äfven alla för att lyfta bort foten, men kunde ej rubba honom från stället. Då kom Magne, Tors och jättinnan Järnsaxas son, som blott var tre nätter gammal. Han lyfte bort foten som ett intet, och sade: »Det är stor skada, fader, att jag kom så sent; denna jätte, tänker jag, kunde jag hafva slagit ihjäl med min näfve». Tor reste sig då upp och helsade vänligt sin son och sade, att han nog skulle blifva en dugtig karl, »och vill jag», tillade han, »gifva dig hästen Guldmanke, som Rungne egde». Odin sade då, att det icke var rätt, att han gaf denne präktige häst åt en jättinnas son, och ej åt sin fader.

Hufvudtanken i denna myt är: ljungelden slår ner i fjället och splittrar det.

Hrúngnir, förmodligen af *hrúga*, rynka, lägga veck på veck, är det nakna, skrofliga fjället med sina tinnar. *Mökkrkálfi* af *mökkr*, dimma, tjocka, och *kálfr*, kalf; »kalf kallas ett mindre föremål i jämförelse med ett större».

Tor och Geirröd. Loke hade en gång låtit fånga sig af jätten *Geirröd* (fn. *Geirröðr*) samt, för att rädda sitt lif, måst lofva att skaffa Tor till hans gård, utan att denne hade med sig sin hammare, sitt bälte och sina järnhandskar. Loke förmådde äfven Tor att företaga denna färd, samt gjorde honom sällskap, likasom ock Tjalfve. Under vägen tog Tor in hos en gyg, som hette Grid. Hon hade en gång vunnit Odins kärlek och blifvit moder till Vidar (§ 19); hon var derför vänligt sinnad mot åsarne. Grid gaf Tor underrättelse om Geirröd, att det var en hundvis och farlig jätte, och hon lånade honom sitt starkhetsbälte, sina järnhandskar och sin staf. När Tor derpå vadade öfver en flod, under det att Loke och Tjalfve höllo sig fast vid hans bälte, växte vattnet så högt, att det sköljde hans skuldror. Tor såg upp mot åmynningen och fick se i en klyfta Geirröds dotter Gjålp, som vållade att strömmen växte. Då tog han en stor sten och kastade efter henne och sade: »I mynning skall man å dämma.» Med det samma kom han till land och fick tag i en rönnbuske och steg sålunda upp ur ån. Deraf har talesättet kommit, att »rönn är Tors räddning.» Sedan Tor och hans ledsagare framkommit till Geirröd, fingo de härberge i ett gästhus, men det fans blott en stol, och derpå satte sig Tor. Han märkte då, att stolen under honom lyftes upp mot taket, och stack derför Grids staf upp mot bjälkarne och tryckte sig sjelf ned. Stolen sjönk ned igen, och då hördes ett starkt brak och stort jämmerskri. Under stolen hade suttit Geirröds bägge döttrar Gjålp (fn. Gjálp) och Greip (fn. Greip), och på bägge hade Tor brutit ryggen. Derpå lät Geirröd kalla Tor in i salen till lekar. Der brunno stora eldar, och när Tor kommit midt framför

Geirröd, kastade denne en glödande järnkil på Tor; men Tor grep kilen med järnhandskarne och slungade honom efter Geirröd, som sprungit bakom en järnpelare för att skydda sig. Kilen gick genom pelaren och genom Geirröd samt genom väggen och utanför långt ned i jorden.

Geirröðr af *geir*, spjut, udd, spetsigt föremål, och *hröðr*, jätte. *Gjálp*, brus, larm (böljornas). *Greip*, klyfta, grep.

Tor och Skryme. På en af sina färder öster ut tog Tor, i sällskap med Loke, natthärberge hos en bonde. Till qvällsvard slagtade Tor sina bockar och inbjöd äfven bonden med hustru och barn att deltaga i måltiden. Han befalde, att benen skulle kastas på bockskinnen, som lågo bredvid eldstaden. Bondens son hade ett lårben af den ena bocken och knäckte det med sin knif för märgens skull. Nästa morgon vigde Tor bockskinnen med sin hammare, och bockarne stodo då åter upp, men den ene var halt. Tor vardt mycket vred, men lugnade sig, då han såg värdfolkets skräck, samt tog i förlikning deras barn, sonen Tjalfve och dottern Röskva, hvilka sålunda blefvo hans tjenare och ständige ledsagare.

Tor lät sina bockar blifva qvar hos bonden, begaf sig jämte Loke, Tjalfve och Röskva på väg till Jättehem, och satte öfver det djupa hafvet. Omsider kommo de till en stor skog och gingo framåt, tills det mörknade. Tjalfve, som var en rask fotgängare, bar Tors matsäck. De sågo sig om efter natthärberge och funno ett mycket stort hus med en dörr, lika bred som hela huset. Här slogo de sig ned. Vid midnattstid uppstod ett stort jordskalf. Tor stod upp och kallade på sina reskamrater. De kände sig för och funno en sidobyggnad till höger, dit de begåfvo sig. Då det dagades, gick Tor ut och fick se jätten *Skryme* (fn. *Skrymir*) ligga och snarka i skogen. Han begrep då, hvarifrån larmet kommit i skogen. Huset, som de legat i, var Skrymes handske,

och sidobyggnaden tummen derpå. Skryme frågar Tor, om han ville hafva honom till reskamrat, och han svarar ja. På Skrymes förslag slogo de tillsammans sitt munförråd, och jätten tog matpåsen på ryggen samt gick framför dem med stora steg hela dagen. Om qvällen uppsökte han åt dem ett nattläger under en stor ek. Han sade till Tor: »Nu vill jag lägga mig att sofva, och kunnen J taga matsäcken och göra eder aftonmåltid». Strax derpå föll han i sömn och snarkade hårdt. Tor tog matsäcken och ville lösa upp honom, men kunde icke. Då blef han vred, grep hammaren och slog Skryme i hufvudet. Denne vaknade och frågade, om ett löfblad fallit ned på hans hufvud samt om de fått mat och vore färdiga att lägga sig. Tor svarade, att de nu skulle lägga sig. Vid midnattstid hör Tor att Skryme snarkar så hårdt, att det dånar i skogen. Han går då och slår Skryme midt i hjessan med hammaren, så att denne trängde djupt in. Jätten vaknar och frågar, om ett ållon fallit ned på hans hufvud. Tor gick hastigt tillbaka och sade, att han nyss vaknat samt att det vore midnatt och således tid att än längre sofva. Något före dagningen märker Tor, att Skryme sofver tungt. Han går till jätten och slår honom på tinningen, så att hammaren sjunker ned ända till skaftet. Skryme reste sig då opp, strök sig om kinden och sade: »Mån det sitter några foglar i trädet öfver mig? Jag tyckte att något föll ned i hufvudet på mig. Hvad, är du vaken, Tor? Det är nu tid att stiga upp, fastän J icke hafven lång väg till Utgård. Jag har hört er hviska om, att jag ej vore liten till växten, men J skolen få se större män, om J kommen till Utgård. Ett råd vill jag gifva er, att J der ej tagen munnen för full, ty ingalunda lär man der tåla slammer af slika småttingar; men i annat fall vänden hellre om, ty det anser jag vara bäst för eder. Viljen J dock draga vidare, så gån åt öster; min väg går åt norr till de fjäll, som J sen der.» Skryme

tager så matsäcken på ryggen och går från dem in i skogen. Huru vida åsarne önskade träffa honom igen, det är ej kunnigt.

Tor drog vidare med sina reskamrater. Vid middagstiden sågo de en borg på en slätt, och de måste böja nacken tillbaka för att se det öfversta af honom. Så hög var han. De gå dit. Der var en grind, och hon var stängd. Tor sökte förgäfves öppna grinden, hvarför de kröpo mellan spjälorna och kommo så in. De sågo nu borgen framför sig, och då dörren var öppen, gingo de in och fingo se många män, de fleste mycket stora, sittande på två bänkar. Derefter gingo de fram till konungen, *Utgårda-Loke* (fn. *U'tgarða-Loki*), och helsade honom. Denne var ej snar att se på dem, men sade omsider småleende: »Sent är att spörja tidningar långväga ifrån, eller förhåller det sig annorlunda än jag tänker, att denne pys är Åka-Tor? Men du tör vara större än mig synes. I hvilka idrotter ären J, du och dina kamrater, öfvade? Här bland oss får ingen vara, som icke utmärker sig i någon konst eller färdighet.» Loke, som gick sist, svarade: »Den konsten kan jag att förtära min mat fortare än någon annan.» Utgårda-Loke säger då: »Idrott är det, om du förmår det, hvilket vi strax skola pröfva.» Han framkallar från bänken en man, som hette Loge (fn. Logi), att han skulle täfla med Loke. Ett tråg bars in fullt med kött, och Loke satte sig vid ena ändan, Loge vid den andra. De åto bägge det fortaste de kunde och möttes midt i tråget. Loke hade förtärt allt köttet af benen, men Loge benen också samt tråget dessutom. Alla tyckte då, att Loke blifvit efter i leken. Sedan vände sig Utgårda-Loke till Tjalfve och frågade, hvad den unge mannen kunde. Denne svarade, att han kunde springa i kapp med hvem som helst. Utgårda-Loke ropar då på en liten pilt vid namn Huge (fn. Hugi) och befaller honom att springa i kapp med Tjalfve. De började första loppet, och kom

Huge dervid så långt förut, att han vid rännarbanans slut vände om mot den andre. Vid andra loppet var Tjalfve ännu ett långt pilhåll från banans slut, när Huge vände om der. Tredje gången kom Huge till målet, innan Tjalfve hunnit midten af banan. Då sade alla, att den leken var afgjord. Sedan sporde Utgårda-Loke Tor, hvilken idrott han ville visa dem, då det ginge så stora rykten om hans storverk. Tor svarade, att han ville dricka i kapp med hvem som helst. Utgårda-Loke befalde då sin munskänk att taga fram hornet, som hans hirdmän plägade tömma. Tor såg på hornet och fann det ingalunda vara stort, men tämligen långt. Han var mycket törstig och drack af alla krafter, men då han tog hornet från munnen, tycktes honom drycken ej stort lägre än förut. Då sade Utgårda-Loke: »Det är väl drucket, men icke öfver höfvan mycket. Nog trodde jag att Åsa-Tor skulle dricka bättre, men nästa gång skall du tömma det.» Tor drack för andra gången med än mindre framgång, samt slutligen för tredje gången af alla lifvets krafter, hvarvid det något sjönk i hornet. Sedan ville han ej dricka mer. Då sade Utgårda-Loke: »Lätt är nu att säga, att din makt icke är så stor som vi trodde. Vill du fresta andra lekar?» Tor svarar, att han nog ville fresta andra lekar, men att det vore underligt, om man hemma hos åsarne skulle finna det dåligt drucket, samt frågar, hvad för en lek de ville bjuda honom. Utgårda-Loke sade då, att det vore en ringa sak för hans små svenner att lyfta hans katt från marken, och att han ej skulle bjuda Tor slikt, såvida han ej funnit honom vara mindre dugtig än han trott. Derpå sprang en stor grå katt fram på golfvet. Tor grep då katten under magen och lyfte upp honom, men katten sköt rygg, allt efter som Tor lyfte, och högre kunde han ej få upp katten, än att denne lyfte ena foten från marken. »Det gick som jag tänkte», sade Utgårda-Loke; »katten är stor, men Tor liten mot en af oss.» »Så liten J än kallen mig», svarade Tor,

»så låt hvem som helst komma och brottas med mig, ty nu är jag vred.» Utgårda-Loke genmäler: »Här är ingen man, som ej skulle anse det för en skam att brottas med dig; kalla derför hit gumman, min fostermor Älle» (fn. Elli). Med brottningen gick det nu så, att ju fastare Tor tog uti, desto fastare stod den gamla käringen. Sedan brukade hon knep, och till sist sjönk Tor ned på ena knäet. Då gick Utgårda-Loke fram och sade, att de nu skulle upphöra och att det icke vore värdt för Tor att uppfordra flere till brottning. Han visade Tor och hans kamrater till säte, och de blefvo natten öfver samt åtnjöto all gästfrihet.

Följande morgon, då Tor och hans reskamrater ville gå sin väg, följde Utgårda-Loke dem ut ur borgen och sporde vid skilsmessan, hvad Tor tyckte om sin färd. Tor yttrade sitt missnöje deröfver, att han af deras sammanträffande haft mycken vanära. Då sade Utgårda-Loke: »Nu skall jag säga dig sanningen, då du kommit ut ur borgen, dit du aldrig mer skall komma, om jag får råda, och dit du aldrig skulle hafva kommit, om jag vetat, huru stark du är och att du lätt kunnat bringa oss i olycka. Jag har användt synvillor mot dig. Matpåsen hade jag knutit till med segt järn, så att du ej kunde upplösa honom. Det första af de tre hammarslagen hade varit nog till min bane, om det träffat mig i hufvudet; men der du såg vid min borg ett berg med tre fyrkantiga dalar, den ena djupare än den andra, der voro spåren af din hammare. Jag sköt berget för slagen, utan att du märkte det. På samma sätt var det med lekarne. Loke var hungrig och åt dugtigt, men Loge var elden, som förtärde både tråg och kött. Tjalfve sprang i kapp med Huge, som var min tanke, och med hans snabbhet kunde han ej mäta sig. Då du drack af hornet och tyckte att det gick långsamt, skedde ett stort under. Hornets ena ände stod i hafvet, utan att du såg det; men när du kommer

till hafvet, kan du se, i huru hög grad det är minskadt och du åstadkommit ebb deri. Att du kunde lyfta katten med ena foten från jorden förfärade alla, ty det var Midgårdsormen. Brottningen med Älle var också ett stort under, ty så stark har ingen varit eller skall blifva, att ej ålder får bugt med honom. Nu skiljas vi åt, och bäst är det för båda parterna, att J icke oftare besöken mig; ty en annan gång skulle jag också värja min borg med samma eller andra konster.» Då Tor hörde detta, grep han hammaren och svängde honom i luften; men då han skulle slå till, var Utgårda-Loke försvunnen. Han vänder sig om till borgen att förstöra den samma, men ser endast sköna och vida slätter, ingen borg. Han vänder då åter om och drager å stad till Trudheim (Snorra Edda).

Skrýmir, storskrytare, skrymtare, af *skrum*, skryt. *Hugi*, *hugr*. tanke, håg. *Elli* f., ålderdom.

Denna myt är liksom de bägge myterna om Tors strider med Rungne och Geirröd af yngre ursprung. Tilldragelsen med Tjalfve har troligen utgjort en egen myt, hvilken här är bifogad endast derför, att Tjalfve var med i Utgård. Den halta bocken betecknar åskvädrets afstannande genom att stöta på ett föremål, och följden deraf är starkt skyfall med storm. Skryme kallas Utgårda-Loke, ty jättarne skulle väl också hafva sin Loke. Det hån, som Tor får lida af Skryme, den svaghet och vanmakt, åt hvilken han, oaktadt sin åsakraft, synes vara hemfallen genom trolleri och synvillor, öfverensstämmer föga med anden i de gamla myterna; dock förekommer en häntydan derpå äfven i Eddadikterna, t. ex. på de fasta säckbanden och vistelsen i handsken i Harbarðsljóð och Oegisdrekka (jfr Petersen, sid. 255).

Tor och Hyme. Ledsagad af Ty far Tor till hafsjätten *Hyme* (fn. *Hymir*; se § 23) för att hos honom hemta en bryggkittel i och för gästabudet hos Öge (§ 23). I Hymes sal träffar Ty sin moder, en gyllene och brunhvit

qvinna, som gifver sonen en dryck. Hon råder sina gäster att gömma sig under kittlarne i salen, ty hennes man vore understundom barsk mot främlingar. Sent kom Hyme hem från fiske. »Hell dig, Hyme», sade qvinnan. »Vår son, som vi länge väntat, har kommit till våra salar, och med honom följer jättefienden och människovännen Veor.» »Se, hur de hafva gömt sig der bakom pelaren!» Pelaren sprang i tu för jättens blick, bjälken brast och alla kittlarne föllo ned. En var så hårdhamrad, att han förblef hel. Gudarne kommo fram, och spejande såg den gamle jätten på sin fiende. Hans hug bådade honom intet godt, men han lät dock slagta tre stutar och koka dem på en gång. Tor åt ensam två. Måltiden syntes jätten något för stark och han utbrast: »En annan afton få vi lefva af fiskmat.» Veor svarade, att han skulle ro ut på viken, om jätten kunde skaffa honom bete. »Det skall du lätt finna», sade Hyme, »om du har mod dertill, bland mina oxar». Tor grep då en kolsvart oxe vid hornen och slet af hufvudet. De rodde ut. Hyme ville stanna vid sitt vanliga fiskställe, men Tor befalde honom att ro längre ut. Två hvalar drog Hyme upp på en gång, men Tor drog upp Midgårdsormens hufvud till relingen och slog med sin hammare hufvudskallen på ulfvens broder (se § 24). Det dånade i klipporna och tjöt i hålorna, och hela den gamla jorden for samman, men ormen sjönk tillbaka i hafvet. Ej var jätten glad, då de rodde tillbaka. På jättens uppmaning drog Tor skeppet med åror och allt i land och bar jättens hvalar till gården. Derpå uppfordras Tor att ännu aflägga några styrkeprof, men omsider erhåller han kitteln och drager så bort med honom. Då komma månghöfdade jättar ur hålor och klyftor för att förfölja Tor, men denne svänger sin hammare och krossar dem alla, samt kommer lyckligt med kitteln till de i Öges sal församlade gudarne (Sæm. E.: Oegisdrekka).

Tor hemtar kitteln hos Hyme, d. v. s. han gör det

af vintern fjättrade hafvet åter öppet och fritt. För öfrigt uttrycker myten åskvädrets strid med det vilda, upprörda hafvet.

Tor och Trym. Tor låg en gång och sof. När han vaknade, var hammaren borta, detta vapen, som i synnerhet afvärjde de onda makternas anfall och som jättarne derför ständigt sökte få i sitt våld. Vred vardt Ving-Tor, när han vaknade och sin hammare saknade. Han sade till Loke: »Hör hvad ingen vet på jorden eller i himmelen: Hammaren är från guden stulen.» De gingo till den fagra Fröjas salar, och Tor sade till henne: »Låna mig din fjäderhamn, att jag min hammare må finna.» Fröja svarade: »Honom ger jag dig gerna, vore han ock af guld eller silfver.» Loke tog nu fjäderhamnen och flög, tills han kom till jättarnes verld. Tursadrottnen *Trym* (fn. *þrymr*) satt på en hög, snodde guldband åt sina hundar och hyfsade manen på sina hästar. Han sporde Loke: »Hur är det med åsar, hur är det med alfvar, efter du kommer till jätteverlden?» Loke svarade: »Illa är det med åsar och alfvar. Har du gömt Lorrides hammare?» Trym genmälde: »Ja jag håller Lorrides hammare gömd åtta mil under jorden, och ingen hemtar honom upp, om han ej till mig för Fröja som brud.» Då flög Loke på fjäderhamnens susande vingar till åsarnes gårdar. Han mötte Tor midt i Åsgård, och denne sporde honom: »Har din möda lönat sig? Säg dina tidningar i luften; ofta sviker minnet den sittande och lätt brukar den liggande lögn.» Loke svarade, att Trym, tursadrottnen, hade hammaren och att ingen skulle få honom åter, med mindre han förde till honom Fröja som brud. De gingo då att träffa den fagra Fröja, och Loke sade till henne: »Bind dig, Fröja, i brudelin; vi två skola åka till jättehem.» Vred vardt då Fröja och fnyste af harm, så att åsaborgen skalf och Brisingskedjan brast i bitar. »Jag månde bland qvinnor», sade hon, »den mest manlystna vara, om med dig jag fore

till jättehem.» Åsar och åsynjor drogo nu till tings och rådslogo om, huru de skulle återfå hammaren. Då råder Heimdall: »Låt oss binda Tor i brudelin, och må han bära den stora Brisingskedjan! Låt nycklar skramla under bältet och qvinnokläder falla kring hans knän, ädelstenar smycka hans bröst, och hufvudet höfviskt siras.» Tor svarade: »Mig månde åsar usling kalla, om jag läte mig binda i brudelin.» Då sade Loke, Löfös son: »Tig du, Tor, med det talet. Snart skola jättarne bebo Åsgård, om du ej hemtar hammaren åter.» De bundo så Tor i brudelinet och i den stora Brisingskedjan o. s. v. Då qvad Loke: »Tillåt mig, Tor, din tärna vara! Vi två skola åka till jättarnes verld.» Hem drefvos bockarne strax och spändes i skacklor; bergen brusto och jorden brann i lågor, Odins son åkte till jättarnes hem. Då sade Trym, tursadrottnen: »Stån upp, jättar, och strön halm på bänkarne, fören mig nu Fröja till brud, Njords dotter från Noatun! Guldhornade kor gå på min gård, helsvarta oxar till jättens gamman; många skatter har jag, många smycken, endast Fröja fattas mig ännu.» Strax om qvällen samlades jättar och öl bars kring. Sifs man åt ensam en oxe, åtta laxar samt alla läckerheter, som jättarnes hustrur skulle hafva, och drack så ur tre åmar mjöd. Trym qvad: »Hvar såg man brudar bita hvassare, hvar såg man brudar bita bredare eller en mö mera mjöd dricka?» Den sluga tärnan (Loke) satt framför dem och tog till orda vid jättens tal: »Fröja åt intet på åtta dagar, så längtade hon till jättehem.» Då lutade sig jätten under brudelinet, lysten att kyssa; men sprang tillbaka längs den stora salen. »Hvi äro Fröjas ögon så vilda? Det brinner ur hennes blick likt eld.» Den sluga tärnan sade: »Fröja sof icke i åtta nätter så trängtade hon till jättarnes verld.» In kom jättens arma syster för att bedja om brudgåfva, sägande till den förmenta Fröja: »Lemna dina röda ringar från händerna, om du vill vinna min vänskap och huldhet.»

Då qvad Trym: »Bären hammaren in att bruden viga, läggen Mjöllne i möns knä, vigen oss samman med Vårs band!» Hjertat log i Lorrides bröst, då han, hård i hugen, kände sin hammare. Trym dräpte han först, och krossade derpå hela jätteslägten. Den gamla jättesystern, som bedt om brudgåfva, fick slag för klingande guld, hugg af hammaren för ringars mängd. Så fick Odins son sin hammare åter (Sæm. E.: **Hamarsheimt** l. **þrymskviða.**)

þrymr, den larmande, dånande, af *þruma*, larma, dåna.

Få eddadikter hafva så, som denna, genomträngt folket öfver hela norden. När Tor hvilar, d. v. s. när sommaren med sitt åskväder är förbi, larmar och rasar den lösta jättekraften i oväder och stormar; hon har röfvat Tors hammare, d. v. s. hon tror sig kunna efterhärma Tor. Men Tor far och hemtar sin hammare och bringar jättekraften till ro. Den i denna myt omtalade hufvudprydnaden, brudelin, är ännu i bruk på Island.

§ 18. Balder.

Balder (fn. *Baldr*) är son till Odin och Frigg. Han är så fager till utseende, att det lyser af honom. Han är *ljusets* gud, men han är icke blott *naturens ljus*, utan ock *själens ljus*, renheten, oskulden, godheten. Han är tillika den visaste och mildaste af åsarne, och hans domar äro oryggliga. Han är hela naturens, gudars och människors älskling. Hans boning är *Breidablick* (fn. *Breiðablik*), och der kan intet orent vara. Hans hustru heter *Nanna* (fn. *Nanna*), och hon älskade så högt sin man, att hennes hjerta brast, när han brändes å bål. Hon är *blomstergudinnan*, som med sin blomstermatta täcker jorden. Nanna är dotter af *Nep* (fn. *Nepr*).

Baldr är, enligt Säve, utan tvifvel befryndadt med got. *balþs*, djerf, båld; möjligen finnes dock urbetydelsen i det litauiska *baltas*, hvit, god. Enligt Petersen betyder *Baldr* den starke, den som bryter fram med kraft (om ljuset); jfr *bella*, *ball*, bryta fram med styrka, starkt framvälla. *Breiðablik*, den vidt utbredda glansen, af *breiðr*, bred, vid, och *blik*, blink, sken, glans. *Nanna*, den ständigt sysslande; jfr *nenna*, got. *nanþjan*, syssla med, hänvända sinnet åt, nännas. *Nepr* för hneppr = *hnappr*, blomsterknopp.

Balders död. Om Balders lif förtäljes blott litet, men deremot mycket om hans död. Så berättas, att Balder hade svåra drömmar, som bådade fara för hans lif. Då tager Frigg ed af alla ting på jorden, af alla djur, plantor, malmer, stenar, jord, eld och vatten, sjukdomar och gift, att de icke skulle skada Balder; endast den obetydliga telningen Mistelten underlåter hon att med ed binda. Åsarne förlusta sig nu med att kasta och skjuta på Balder; ingenting skadar honom, och det synes dem alla vara en stor heder. Loke kan ej lida det. Han hemtar misstelten, gifver honom åt den blinde Höd (se sid. 57) samt öfvertalar denne att äfven bidraga till Balders ära. Höd kastar, och Balder störtar död ned. Stum fasa griper alla gudar, och de brista ut i häftig gråt. Odins son Härmod (se sid 54) erbjuder sig att rida ned i underjorden och gifva Häl lösepenning för Balder. Han stiger upp på Odins häst och rider skyndsamt å stad.

Emellertid föra åsarne den döde Balder till hans skepp *Ringhorne* (fn. *Hringhorni*) för att der förbränna liket; men skeppet går ej af stället, hvarför jättinnan Hyrrocken måste efterskickas. Hon fattar skeppet och skjuter det ut med ens, så att eld står ut deraf och jorden skälfver. Balders lik varder nu utburet på skeppet, der ett bål är tillredt. När hans maka Nanna ser det, brister hennes hjerta af sorg, och hon

blir lagd hos sin man på bålet. Dit föras ock hans häst och ridtyg. Odin ditlägger äfven sin ring, och Tor viger bålet med sin hammare, innan det antändes. Alla åsar äro närvarande vid Balders likbrand, äfvensom ock många rimtursar och bergresar.

Härmod, som ridit till Häl att erbjuda lösepenning för Balder, fick der se sin broder sitta i högsätet hos de döde. Häl ville återgifva Balder, om alla ting i verlden, lefvande och döda, utan undantag, begrete honom. Balder ledsagade derpå Härmod ur salen och gaf honom ringen Dröpne att öfverlemna åt Odin såsom minne; Nanna sände Frigg en matta (slöja) med flere gåfvor, samt till Fulla en fingerring af guld. Derpå red Härmod åter till Asgård.

Nu sände åsarne budskap ut öfver hela verlden, att alla måtte gråta Balder ur Häls våld. Alla gjorde det: människor och djur, jord och stenar, träd och all malm, såsom man ännu ser dessa ting gråta, när de komma ur frost i värme. Men på hemvägen funno sändebuden en gyg vid namn Töck (fn. þökk); hon vägrade att gråta, och så måste Balder förblifva hos Häl. Jätteqvinnan trodde man vara Loke.

Baldersmyten kan, likasom de andra, förklaras dels naturligen dels andligen. I förra afseendet är Balder ljuset, denna verldens ljus, som är det bästa af allt, hvitt och rent, och som af ingenting kan dödas utom af sin negation mörkret, den blinde Höd. Loke afundas det, d. v. s. det rena himmelska ljuset och eldens sken äro eviga fiender. Balder utför inga stora bedrifter, han lyser blott och strålar och är allas välsignelse. Han är herskare öfver den ljusa årstiden, och såsom sådan, såsom sommargud, motsatt Ull (sid. 38), vinterns gud, hvarför han ock kallas Ulls frände. Men likasom Balder är det

himmelska ljuset, är han ock själens ljus. Han är det ljus, hvars trenne strålbrytningar äro det sanna, goda och sköna. Han är *sanningen,* ty han är den visaste af åsarne och hans domar äro oryggliga; han är *godheten,* ty han är den mildaste af åsarne, oskuldsfull och ren som ljusets strålar; han är *skönheten,* ty han är så fager, att det lyser af honom, och ingenting är skönare än ljusets strålar. Balder dör i naturen, när skogen afklädes, blommorna vissna och vinterstormarne rasa; han dör i anden, när själen förmörkas och glömmer sitt himmelska ursprung. Balder vänder åter i naturen, när vårvindarne susa och näktergalen slår sina toner, och han återvänder i anden, när den fallna själen lyfter sig på nytt och stiger såsom en strålande alf på ljusets vingar mot himmelen. Då Balder är ljuset, så är hans boning Breidablik den vidt strålande glansen, som upptager hela rummet mellan himmelen och jorden. Nanna är blomstergudinnan, som alltid vänder sitt hulda anlete mot ljuset. Likasom Idun vaktar sina äpplen, så sysslar Nanna träget med sina blommor på äng och mark. Hennes hjerta brister af sorg, då Balder lägges på bålet; d. v. s. då ljusets gud dör, förgås äfven blomsterverlden. Till Nannas sällskap höra gudinnorna *Ilm* (fn. *Ilmr*, doft) och *Njörun* (fn. *Njörunn*, den bindande, flätande). (Jfr Petersen, sid. 225 o. f.)

Den sköna Baldersmyten hänvisar, på samma gång han är en symbolisk framställning af årstidernas omvexling, tillika på verldens undergång såsom en följd af godhetens och rättvisans död i verlden. Men ehuru Balders död sålunda är förebudet till verldens undergång, följer denna dock ej omedelbart derpå. Jordens fruktbarhet och blomsterskrud skola icke strax försvinna ur verlden; derför sänder Balder Dröpne, fruktbarhetens ring, och Nanna sin blomstermatta tillbaka till öfverjorden. Naturens död under den mörka årstiden och uppvaknande till nytt lif under den ljusa är det sig oupphörligen förny-

ande förespelet till verldsaltets undergång och förnyelse (jfr Lüning, sid. 66).

Forsäte (fn. *Forseti*) är son till Balder och Nanna. Han är *rättvisans* gud, och till honom komma alla, som hafva rättstvister, och från honom gå alla förlikta. Hans boning *Glitne* (fn. *Glitnir*) hvilar på guldpelare och är täckt med silfver. Der är den bästa domstol bland gudar och människor.

Forseti, försittare, rättens föreståndare, domare, af *for* = *fyrir* för, och *setja*, sätta. *Glitnir*, den glänsande, af *glita*, glänsa, glittra.

Rättvisan skipades på tinget under bar himmel vid den ljusa årstiden och endast medan solen var uppe i den blomstrande naturens sköte. Tingets helighet och rättvisans renhet uttryckas med gudens på guldpelare hvilande och med silfver täckta boning. Balders glans utbreder sig öfver sonen. Om Syn se sid. 35.

§ 19. **Odins öfrige söner.**

Härmod (fn. *Hermóðr*) är det *krigiska sinnets, modets* gudom. Han är Odins sändebud och erhåller af honom sköld och brynja, medlen att visa sitt krigaresinne. Han användes till hvarje farlig budskickning, och red derför till Häl för att befria Balder. Han kallas den snabbe och Odins sven.

Hermóðr, krigiskt sinne, mod, af *herr*, här, och *móðr*, mod.

Det tillhör ett fritt och sjelfmedvetet väsende att med mod och djerfhet gå faran till mötes och i hennes betvingande finna sin tillfredsställelse. Denna sida i Odins eller öfver hufvud i åsaverldens mångfald betecknas genom Odins söner Härmod och Ty, modets och djerfhetens personligheter. Deremot svara dessa gudomligheter ej mot

något naturfenomen, ehuru Odin och hans söner i allmänhet kunna uppfattas dels fysiskt dels andligt.

Ty (fn. *Tyr*) är den *krigiska ärans* gud och råder för seger. Han är den djerfvaste och modigaste bland åsarne, god att anropa för tappra män men ingen fredsstiftare bland människor. Ett prof på hans djerfhet är, att, då åsarne lockade Fänresulf att låta binda sig, lade han sin hand såsom pant i ulfvens gap. Då gudarne sedan icke ville lösa ulfven igen, bet denne af hans hand, och derför är han enhänd.

Týr, *tir*, heder, t. *zier*, af *týja*, te, visa sig.

Då Tor for till Hyme (sid. 47) följde Ty med. På en så vådlig färd måste Tor naturligtvis hafva djerfheten med sig. Tys moder är en skön jätteqvinna (sid. 47), och således betecknar han det förädlade jättesinnet, som genom Odin förbinder sig med åsa-ätten. Efter Ty är tredje dagen i veckan, Tisdagen, uppkallad.

Brage (fn. *Bragi*) är *skaldekonstens* och *vältalighetens* gud. Berömd är han ock för sin visdom. Han kallas stundom för sitt långa skägg den sidskäggige åsen. Hans hustru heter *Idun* (fn. *Iðunn*) och hon är *ungdomens* och *föryngringens* gudinna. Hon förvarar i en ask de äpplen, af hvilka gudarne äta, när de åldras, och blifva de då åter alla unga. En gång hade jätten Tjasse genom Lokes svek lyckats bortröfva Idun och hennes äpplen, och derefter blefvo åsarne snart gråhåriga och gamla. Loke måste då, hotad med plågor och död, lofva att återföra henne till Åsgård, hvilket han ock gjorde. En annan gång sjönk Idun ned från Yggdrasil.

Bragi, hvaraf härledes *bragr*, skaldestycke, är beslägtadt med det i Dalskan lefvande *brågå* (för *braga*) hastigt röra, vara i stark

rörelse; deraf äfven *bragð*, snabb rörelse, listigt påfund, konst, bragd (Säve). *Iðunn*, den idoga, den verksamma, af *iðja*, arbeta, *ið*, arbete, id.

Från himlen stammar sångens gåfva, hvilken gläder, upplifvar och föryngrar människans hjerta. Sångens gud är ock genom vältalighet och visdom utmärkt. Vid gillen plägade en bragebägare drickas och dervid löfte afläggas om en eller annan storbragd, som kunde blifva ämne för skaldernas sånger. — Idun betecknar den sig ständigt förnyande verksamheten; hon är den föryngrande och uppehållande kraften i den af människor omhägnade naturen (utom Åsgård verkar hon ej), ty flit och verksamhet styrker och upplifvar. Hon försvinner två gånger, vid hösten (bortröfvad af Tjasse) och om natten (nerfallen från Yggdrasil), men hon kommer båda gångerna tillbaka och börjar åter sin välgörande verksamhet. Jfr Vidar.

Heimdall (fn. *Heimdallr*) är *vaksamhetens* och *försigtighetens* gud. Han kallas också »den hvite åsen», är stor och helig samt född till verlden af nio systrar. Han är gudarnes väktare och bor på *Himmelsberg* (fn. *Himinbjörg*) vid Bäfrast eller regnbågen (se sid 11), der han sitter vid himmelens ände att vakta bron för bergresarne. Han behöfver mindre sömn än en fogel, ser lika långt natt och dag, samt hör gräset växa på marken och ullen på fåren. Han har en häst, *Gulltopp* (fn. *Gulltoppr*), samt en lur, *Gjallarhorn*, hvars ljud höres i alla verldar.

Heimdallr, af *heimr*, verld, kan betyda: den, som kommer verlden att »dallra» (Säve); Petersen härleder det af *dallr*, fem. *döll*, ungt skott, telning, och betyder det då: uppsprungen ur, en yttring af verlden (jfr *Mardöll*, sid. 67). *Gjallarhorn*, skallets horn, af *gjalla* (*gella*) skalla, dåna; jfr adj. *gäll*.

För att gudarne må kunna träda i beröring med människorna behöfves en förbindelse mellan himmel och jord. Bilden deraf framställer regnbågen, gudarnes strå-

lande väg till jorden. Regnbågens gud är således en medlare mellan gudar och människor. Likasom i regnet, bestråladt af solen, himmelens välsignelse faller ned till jorden, så stiger Heimdall ned såsom en välgörande gudom till människorna. Hela människoslägtet kallas Heimdalls barn (Völuspá). Han är ståndens stiftare. Under namn af Rig vandrar han omkring på jorden och blifver stamfader för de tre olika stånden, trälar, bönder och jarlar (Rigsmål).

Höd (fn. *Hödr*), äfven en af Odins söner, är det blinda *stridsraseriets* gud. Han är mycket stark, men blind, och blef derför genom Lokes list narrad att döda Balder.

Höðr, kamp, strid; fht. *hadu*, forneng. *heaðu*.

Då namnet Höd betyder kamp, strid och ursprungligen (enligt Munch) blind häftighet, så framgår deraf, att Balders dödande genom Höd ej blott betecknar mörkrets seger öfver ljuset, utan äfven att lidelse och våld tillintetgöra lifvets ljusa frid.

Vidar (fn. *Viðarr*) är den starke, tyst verkande *naturkraftens* gudom. Han kallas »den tyste åsen», är näst Tor den starkaste och öfverlefver gudarnes undergång. Hans moder är gygen Grid (jfr sid. 40). Hans boning *Landvide* (fn. *Landviði*) är beväxt med ris, högt gräs och tät skog. Han har en järnsko, till hvilken det har samlats i alla tider. Denne sätter han, då Fänresulf slukat Odin, i hans underkäft, under det han med handen frånrifver öfverkäken.

Viðarr, af *viðr*, skog.

Vidar betecknar naturens oförgängliga kraft, framstäld såsom den ofantliga, oförstörbara urskogen, hvarest människofjät aldrig gick och intet mänskligt ljud höres. Der herskar tystnaden, och derför kallas Vidar med rätta

den tyste åsen. Han öfverlefver Ragnarök, ty naturkraften är oförgänglig; eljes kunde ingen förnyelse, ingen utveckling ega rum. Jfr Nanna.

Vale (fn. *Vali*) är en son af Odin och Rind (sid. 35). Han är den starke krigaren, *valplatsens herre,* som på Höd hämnas Balders död och blifver hans bane. Likasom Vidar öfverlefver äfven han verldens undergång,

Vali, valplatsens herre eller den som väljer dem, som skola falla, af *valr*, val, urval; jfr *Valhall, Valfader.*

Likasom Balders död genom den blinde Höd betecknar mörkrets seger öfver ljuset, vintermörkrets öfver sommarens ljus, så betecknar Vales hämd den ljusare årstidens inbrott efter vintermörkret.

§ 20. Odin, såsom krigets gud, Valhall.

Krigets upphof skildras sålunda i Völuspá. Valan minnes den striden först i verlden, när å svärds udd *Gullveig* (fn. *Gullveig*) lades och de henne brände i den höges salar. De tre gånger brände den tre gånger födda, tidt och ofta, och likväl hon ännu lefver. Då gingo å rådstolar makterna alla, de höghelige gudar, och höllo rådslag, om åsarne skulle ogerningen straffa eller alla gudar försoning mottaga. Brutet blef åsaborgens värn, och stridspående vaner kunde öfver slätterna fara. Odin kastade sitt spjut bland folket, och det var det första folkdråp i verlden. Härmed var tecken till kriget gifvet. Såsom krigets gud kallas Odin *Ropt* (fn. *Hroptr*).

Gullveig, guldström, gulddryck, af *gull*, guld, och *veig*, stark dryck. *Hroptr*; se sid. 30.

Denna myts förklaring är enkel. Gullveig är en personifikation af guldet, och hennes tredubbla dråp är gul-

dets luttring i elden och dess förarbetande. Då hon kom ut bland folket, åstadkom hon strid, ty hon förtrollade alla. De kallade henne *Heid* (fn. *Heiðr*), den klara, glänsande; hennes makt på sinnet var stor, och i synnerhet väckte hon de ondas lystnad (Völuspá, str. 25). Gudarne rådslågo, men Odin visste ju hvad som måste ske; han kastade derför sitt spjut och gaf derigenom tecken till striden. Vanerne, som likaledes anade, att strid skulle följa med deras välgerningar, utbredde sig öfver landet. Oskuldens ålder och dess frid upphörde genom vinningslystnad och girighet. Det är krigets källa. Likasom åsarnes guldålder upphörde, då de tre mör kommo till dem (§ 5), och det var slut med den stilla enformigheten, då de begynte verka och skapa; så gick det nu med vanerne, och så var det nu ock slut med människornas guldålder, då Gullveig yttrade sin makt öfver dem och de började att verka på sitt vis, att skapa familjer, stater, handel och vandel o. s. v. (jfr Peterson, sid. 178).

Guldtörsten var således en orsak till kriget; det säger oss myten, det bekräftar hjeltelifvet. Men icke guldtörst allena, utan äfven äregirighet och qvinnokärlek äro orsaker till kriget; det säger oss äfven hjeltelifvet, och en annan myt bekräftar det. Denna myt är berättelsen om *Hild* (fn. *Hildr*), som finnes i åtskilliga sagor, hvilka alla äro mytiska, änskönt de bära en historisk drägt.

Hildr f., krig.

Myten är i korthet denna. Loke stjäl från Fröja halskedjan *Brising* (sid. 67), och lemnar den åt Odin. För att återfå kedjan måste Fröja, i öfverensstämmelse med Odins uppstälda vilkor, uppväcka ett krig mellan två mäktiga konungar, som evigt skulle vara. Konung Högne hade en dotter, Hild, som bortröfvades af konung Hedin. Högne förföljer Hedin och träffar honom på Hå-ö

(nu Hoy), der de kämpa till gudarnes skymning, i det att Hild hvarje natt åter uppväcker de fallne.

Valhall (fn. *Vallhöll*) heter den guldstrålande sal, hviken höjer sig i Gladsheim, den femte himmelsboningen. Dit komma efter döden alla, som falla i strid, och der herskar Odin som *Valfader* (fn. *Valföðr*). Med spjutskaft är huset bjälkadt, med sköldar salen täckt, med brynjor bänkarne strödda. Till kännetecken hänger en ulf vestan för dörren, och deröfver sväfvar en örn. Af blixtrande svärd upplyses salen, och om hans storlek kan man göra sig en föreställning, då man får höra, att der äro 540 dörrar och att 800 hjeltar på en gång kunna gå ut genom hvarje dörr. Utanför Valhall sträcker sig den strålande lunden *Glase* (fn. *Glasir*); allt hans löf är det röda guld. Borgen har sitt hägn, och *Valgrind* heter den port, genom hvilken man kommer in deri.

Valhöllr, af *valr*, val, urval, de utvalde hjeltarne, och *höll*, hall (eg. rummet mellan husets båda pelarrader), sal, borg. *Valföðr* kallas Odin såsom herskare öfver de fallna hjeltarne; se sid. 30.

Enhärjar (fn. *Einherjar*) kallas de hjeltar, som äro hos Odin i Valhall. Härligt är deras lif. Hvarje morgon härkläda de sig, gå ut på gården och kämpa, och den ene fäller den andre. Det är deras lek. När det lider åt dagvardstid, stå de åter upp, rida hem till Valhall och sätta sig till drycks. Deras mat är fläsket af galten *Särimne* (fn. *Sæhrimnir*), som hvarje dag kokas af kocken *Andrimne* (fn. *Andhrimni*) i kitteln *Eldrimne* (fn. *Eldhrimnir*) och om aftonen är åter hel. Deras dryck är mjöd, som i outtömlig myckenhet flyter ur spenarne på geten *Heidrun* (fn. *Heiðrun*).

Einheri, pl. *-ar*, den utmärkte krigaren, af *ein*, en, och *herja*, kriga, härja. *Sæhrimnir*, *Andhrimnir*, *Eldhrimnir* af *hrimnir*, den som åstadkommer *hrim*, rimfrost, den finaste öfver-

gången från flytande till fast form, samt *sær*, sjö, vatten, *önd*, ande, luft, *eldr*, eld. *Heiðrun*, den klara strömmen, af *heidr*, klar.

Enhärjarnes mat frambragtes af vatten, luft och eld. Grundämnet är (likasom i Ambrosia) vattnet, som kokas vid elden, som näres af luften. Drycken, som flyter ur Heidruns spenar, är den klara ström, som utrinner från himmelens högsta trakter, den rena eterfloden (jfr Petersen, sid. 189).

Valkyrior (fn. *Valkyrjur*) kallas de unga och sköna mör, Odins tjenarinnor, hvilka han såsom krigets gud utsänder i stridens tummel att leda dess gång och ledsaga de fallna hjeltarne till Valhall. Här uppvakta de Odin och enhärjarne vid dryckeslaget, samt hafva vård om bordsbonaden, dryckeskaren och dylikt.

Det gifves också, såsom af hjeltesångerna framgår, andra valkyrior halft himmelska, halft jordiska, åt hvilka Odin förlänar en högre hjeltekraft, så att de dels segrande deltaga i männens strider, dels såsom väsen af högre art sväfva öfver slagfältet, afgöra striden och beskydda de utvalda hjeltarne. Dessa kunna äfven förena sig med sina hjeltar i kärlek och blifva då som andra qvinnor utan att dock helt och hållet förgäta sin tidigare, högre lifsform.

Valkyrja, pl. *-ur*, den som utväljer de hjeltar, som skola falla, af *valr* (se ofvan) och *kjósa*, *kaus* pl. *kurum*, kora, välja.

Valkyriorna, som Odin utsänder att ledsaga de fallna hjeltarne till Valhall, äro ett poetiskt uttryck för den förbindelse, som eger rum mellan krigets gud och hjeltarne. Det är sina tankar och sin vilje som Odin utsänder i stridsvimlet såsom mäktiga och väpnade mör, likasom han utsänder sina korpar öfver all verlden (jfr Petersen, sid. 193).

§ 21. Odin såsom runors och skaldskaps uppfinnare. Odin och Saga.

Runor (fn. *Rúnar*) äro ett uttryck af vetandet om tingen och andens herravälde öfver dem. Anden, som genomtränger och utforskar naturen, är Odin, och då han har fattat tingen, trycker han sitt tecken på dem, och dessa tecken äro runorna. Således är Odin runornas uppfinnare.

Rún (pl. *-ar*) betyder hemlighet, hemlig lärdom, sång, tal, skrift (jfr lat. *carmen*). Troslärorna sjelfva kallas ofta i de gamla dikterna *runor* eller *stafvar*. Den första benämningen betecknar ursprungligen tal, den andra skriftecken, hvilken senare betydelse runor också fick längre fram. Ofta benämnes sjelfva trollsången eller trollformuläret *rúnar* (Keyser).

Skaldskap (fn. *Skáldskapr*) föreställes såsom en inspirerande dryck; den, som njuter honom, är skald. Jätten *Suttung* (fn. *Suttungr*) förvarade i det inre af Nitberget denna kostbara dryck, som derför kallas *Suttungs mjöd*, samt satte sin dotter *Gunnlöd* (fn. *Gunnlöð*) att vakta den samma. Odin stiger ned i berget efter att hafva besegrat alla hinder, vinner omsider Gunnlöds kärlek och får tillåtelse att tömma drycken. Han för så upp Suttungs mjöd till öfverjorden och gör menniskorna delaktiga deraf. Sålunda uppstår och utbredes skaldskap.

Gunnlöð, som inbjuder till strid, af *gunnr*, strid, och *laða*, inbjuda; utan strid vinner ingen segor i diktkonsten.

Af denna myt finnes en utförligare, men långt yngre framställning i Snorra-Edda. Brage berättar, huru åsar och vaner i början krigade med hvarandra, men sedermera ingingo förlikning och gemensamt bildade (genom att spotta i ett kar) ett fredsmärke, som åsarne togo och gjorde till

en man, *Kvåse* (fn. *Kvásir*). Denne man är så vis, att ingen spörjer honom om något, som han icke kan förklara. Han for vida omkring för att undervisa människorna. En gång kom han till ett gille hos dvergarne Fjalar och Galar. Desse kallade honom till enskildt samtal, dräpte honom och läto hans blod rinna i två kar och en kittel, som hette *Odröre* (fn. *Oðrœrir*); karen hette *Son* (fn. *Són*) och *Bodn* (fn. *Boðn*). De blandade honung i blodet, hvaraf uppkom ett så härligt mjöd, att hvar och en, som dricker deraf, blir skald eller kunskapsman. Detta mjöd fick Suttung i bot för sin fader och moder, hvilkas död Fjalar och Galar förorsakat.

Oðrœrir som rör sinnet, af *óðr*, sinne, förstånd, snille, inspiration, poesi, och *hrœra*, röra. *Són*, försoning. *Boðn*, anbud, offer.

Mytens förklaring är denna. Af åsars och vaners förenade kraft (spotten) uppkommer Kvåse, d. v. s. frukten, hvarur saften pressas, som, blandad med honung, gifver inspirationens andliga dryck. I Odröre ligger inspirationen, sinnets upplyftande till det gudomliga, i Bodn sinnets hängifvande deråt, i Son sinnets fulla genomträngande deraf (Petersen).

Saga (fn. *Saga*) är *historiens* gudinna. Hon är bland åsynjorna den andra i ordningen och följer näst efter Frigg. Hennes boning heter *Söckvabäck* (fn. *Sökkvabekkr*), hvarest svala böljor brusa fram. Glada dricka der Odin och Saga alla dagar ur gyllene kar.

Saga, den förtäljande; jfr *segja*, säga. *Sökkvabekkr*, den nedsänkande, med sig bortspolande bäcken, af *sökkva*, sjunka, sänka, och *bekkr*, bäck.

Söckvabäck är tidens, historiens ström. Jfr grek. Klio, hvilken utvecklar sig som en blomma i musernas krans. I norden står Saga ensam, endast slutande sig till Odin, alla bedrifters stamfader (Petersen).

§ 22. Vaner.

När åsar och vaner ingingo förlikning, gåfvo de hvar andra gisslan (§ 11). Vanerne gåfvo då åt åsarne Njord och hans barn Frö och Fröja, hvilka sålunda blefvo upptagna bland åsarne.

Njord eller *Njärd* (fn. *Njörðr*) är det *farbara* och *fiskrika kusthafvets* gudom, hvarifrån skeppsfart, handel och välstånd utgå. Han åkallas på sjön och vid fiske, råder för vindens gång, samt stillar haf och eld. Hans boning heter *Noatun* (fn. *Nóatún*), och han är så rik, att han kan gifva rikedom åt alla dem, som bedja honom derom.

Njords hustru är *Skade* (*Skaði*), en dotter till jätten Tjasse, som gudarne hade dödat. Skade erhöll Njord till man i förlikning för sin dödade fader. De trifdes dock ej väl samman. Skade ville bo, der hennes fader bott, på några fjäll i Trymheim; Njord åter vid hafvet. De förliktes så, att de skiftevis skulle uppehålla sig nio dagar i Trymheim och nio på Noatun; men Njord blefvo fjällen leda, ty illa tycktes honom ulfvars tjut mot svanars sång, och Skade kunde ej sofva vid hafskusten för måsarnes skri. Derefter drog Skade upp på fjällen och förblef boende i Trymheim. Der går hon på skidor, jagar med båge och skjuter vildt. Hon kallas skidgudinnan, samt är fjälljagtens och snöängdernas herskarinna.

Njords och Skades barn äro Frö och Fröja.

Njörðr kommer troligen af *njörva*, förena, hopfästa (§ 12), och betyder då den »bindande, förenande», emedan det farbara hafvet förenar länderna, eller Njord är sambandet mellan åsar och vaner; jfr *Njörvasund*, Gibraltars sund, eg. det trånga sundet. *Nóatún* skeppens land, af *nór*, skepp, och *tún*, inhägnad plats, gård. *Skaði*, den skadliga, skadevållerskan (hon upphängde ormen, som dröp etter i ansigtet på den fängslade Loke); jfr *skaði*, m. skada.

Njord, det jorden närmast omgifvande hafvets gudom, är gift med Skade, d. v. s. den vilda bergfloden förenar sig med hafvet, men hennes ursprung, hennes hem förblir på fjällen, i Trymheim, det larmande hemmet (se *þrymr, þruma,* sid. 50). Efter Njord eller Njärd hafva vi ännu Närding-hundra härad, Närlunda och Närtuna i Upland samt det forna Nærdha-vi, Njords helgedom, i Linköpings stift (Säve).

Skades fader Tjasse dödades af åsarne, då han i örnhamn kom till Åsgård för att återtaga Idun, som han med Lokes hjelp förut bortröfvat, men som Loke, dertill tvungen, under hans frånvaro återfört till gudarne.

Frö eller ***Frej*** (fn. *Freyr*) är ***årsväxtens*** och ***fruktbarhetens*** gud. Han är den härligaste bland åsarne, råder för regn och solsken samt jordens gröda, och är god att åkalla för fruktbart år och fred. Han råder ock för människors lycka med gods. Han herskar öfver Alfheim, som gudarne i tidens begynnelse gåfvo honom i tandgåfva (§ 9), och der färdas han som kung mellan de idoga alfvarne och frambringar växtlighet på jorden. Han rider på galten *Gullborst* (fn. *Gullinbusti*), hvars borst lysa i den mörka natten, samt eger dessutom skeppet *Skidbladne* (fn. *Skiðblaðnir*), som alltid har förlig vind. Hans hustru är den sköna gygen *Gärd* (fn. *Gerðr*), och hans tjenare heter *Skirne* (fn. *Skirnir*).

Freyr, got. *frauja*, fht. *fró*, herre, herskare. *Gullinbusti* af *gullin*, gyllen, och *bursti (busti)*, försedd med borst, af *burst*, borst på djur. *Skiðblaðnir* af *skið*, skida (att åka på), och *blað*, blad, årblad; således: ett skepp, som far undan likasom en skidlöpare. *Gerðr*, det omgärdade såningsfältet, af *gerða*, gärda; eller »den omgärdande, beskyddande» eller »gårdsfrun» af *garði*, gård. *Skirnir*, den som far med de luften renande solstrålarne, af *skira*, réna, skira.

Såsom årsväxtens och fruktbarhetens gud är Frö äfven en *solgud,* d. v. s. herre öfver solstrålen, som är det svärd

han svingar, en herskare öfver ljuset, så vidt det är nödvändigt för sädens grodd i jorden. Också blir galten en solgalt med skinande borst. Frö dyrkades i Sverge ännu allmännare än Odin och Tor. Honom hembars offer af oxar och svin, i synnerhet om julaftonen, då Frös galt inbars, på hvars hufvud kämpar och konungar lade sin hand, då de nu gjorde löften om de bedrifter, som de under det följande året ämnade utföra (jfr Bragebägaren). Många äro de ställen, som blifvit uppkallade efter honom och der således hans tempel funnits; t. ex. Fröslunda, Frösvi och Frövi, Frösåker, Frösö, Frösunda, Frötuna m. fl. Märk sagan om Yngve Frö och Ynglingaätten!

Frö och Gärd. Frö hade en dag satt sig i Lidskälf och såg ut öfver alla verldar. Då fick han se jätten Gymes dotter Gärd, hvars armar lyste så, att himmel och jord gåfvo återsken deraf. Efter denna syn fick han ingen ro i sitt sinne, förrän han vann Gärds kärlek. Han skickade sin tjenare Skirne till henne att fria för sig, sedan han förut skänkt honom sitt eget svärd. Gärd vill ej lyssna till Skirnes böner; förgäfves bjuder han henne gyllene äpplen och ringen Dröpne (sid. 30 och 54). »Aldrig skola», sade hon, »Frö och jag samman bygga och bo.» Omsider förmår likväl Skirne Gärd att lofva Frö sin kärlek, och nio nätter derefter skulle de mötas i lunden Barre.

Gärd betecknar jorden med den nedlagda säden, Skirne luften, som kommer med solsken. Vårluft och solstrålar söka genomtränga den af vinterkylan stela jordskorpan och frambringa sädesbrodden, men jorden är motsträfvig som ungmön, hvars hjerta ännu ej blifvit genomträngdt af aningen om ett högre lif. Emellertid blefvo vårsolens strålar allt starkare, och omsider öfverlemnar sig Gärd åt Frö; de omfamnas, när knopparne brista i lunden Barre (fn. *Barri* af *bar*, knopp, grodd).

Fröja (fn. *Freyja*) är *kärlekens* och *skönhetens* gudinna samt näst Frigg den yppersta af åsynjorna. Hon finner behag i älskogssång och är god att åkalla i kärleksvärf. Hennes boning heter *Folkvang* (fn. *Fólkvangr*), hvilken har en stor och rymlig sal, *Sessrymne* (fn. *Sessrymnir*). När hon far till strid, tillfaller hälften af de fallne henne, hälften Odin, och hos henne samlas de älskande, som varit hvarandra trogna i döden. Hon eger halskedjan *Brising* (fn. *Brísingamen*) och en falkhamn samt åker i en vagn, som drages af två kattor.

Fröja gifte sig med en man, som hette *Od* (fn. *Oðr*). Deras dotter *Noss* (fn. *Hnoss*) är så fager, att allt hvad fagert och kosteligt är uppkallas efter henne. Äfven säges *Gerseme* (fn. *Gersemi*) vara deras dotter. Od drog långt bort, och deröfver gråter Fröja tårar af guld samt drager under olika namn omkring bland okända folk för att leta efter sin make.

Freyja, fem. af *Freyr*, betyder *fru*, gmsv. *fruva*, *fruga*; deraf *husfröja*, husfru, sedermera förvandladt till hustru. *Fólkvangr*, folkens vång, äng, mark. *Sessrymnir*, den sätesrymliga, af *sess*, säte, och *rýma*, rymma, upptaga en viss rymd. *Brisingamen*, Brisingarnes (en dvergslägts) kedja; eller kan Brising (enligt Säve) betyda »det sammanvridna»; jfr gotl. *brisugur*, vresig, *bris*, bröstkörtel på kalf, kalfbress; *men*, halskedja, halsband. *Óðr*; se *Oðrærir*, sid. 63. *Hnoss*, klenod. *Gersemi*, kostbarhet, klenod.

Vanadis (fn. *Vanadis*), vanernes gudinna, kallas Fröja såsom dotter af vanen Njord. Hon har också flere andra namn, af hvilka *Mardöll* (af *mar*, haf), »den på hafvet dallrande, gungande», synes hänvisa på en märklig öfverensstämmelse med grekernas Afrodite (Säve). Hon kallas ock »den gråtfagra gudinnan», emedan de tårar, som hon fäller öfver förlusten af sin make, äro det röda guld. Fröja delar med Odin de fallna hjeltarne, ty hjeltens sinne har två hufvudlidelser, strid och qvinnokärlek, och de älskande

tillhöra henne. Salen Sessrymne är stor och har många säten, ty kärleken är tillgänglig för alla. Brisingasmycket betecknar skönheten i kärleksgudinnans väsen, och hennes man Od kärlekens berusande makt; hennes saknad och tårar öfver den förlorade maken uttrycka kärlekens längtan och gråt. Hennes kattor äro bilder af smeksamhet och hetsig kärlek. Till Fröja kunna hänföras lika väl som till Frigg åsynjorna Snotra (behaget), Sjofn och Lofn (jfr § 15).

§ 23. **Hafvets personligheter.**

Vanerne i allmänhet och Njord i synnerhet äro det milda, välgörande hafvets gudomligheter (§ 11). Öfriga personligheter, i hvilka hafvet framträder, äro Öge, Hyme och Mime, hvilka egentligen tillhöra jätteverlden.

Öge (fn. *Oegir*) herskar öfver det *vilda*, upprörda, mera *aflägsna hafvet*, der fiske och seglats ej väl kunna trifvas, den stora oceanen, hvilken likväl ännu icke är helt och hållet otillgänglig för gudars och människors verksamhet. Deraf kommer Öges dubbla natur: han är en jätte, men har likväl fredligt samqväm med gudarne. I hans sal, som upplyses af skinande guld, bärs den skummande drycken omkring af sig sjelf.

Öges hustru *Rån* (fn. *Rán*) har ett nät, hvarmed hon söker fånga dem, som färdas på sjön, och de, som omkomma deri, föreställas komma till henne. Öges döttrar, böljorna, hafva bleka lockar och hvita slöjor, äro sällan blida mot män, vagga i vinden och fara omkring i hafsbränningens skär, men leka sällan i lugn.

Oegir, den förskräcklige, af *oegja*, förskräcka. *Rán*, rån, plundring, rof.

Öge förblandas understundom med den i fornjotiska naturkulten förekommande Lä (§ 6). Förhållandet mellan Öge och Njord är det samma som mellan grekernas Okeanos, det yttre verldshafvet, och Pontus, medelhafvet, inom jordens gränser (Petersen).

Öges gästabud (fn. *Oegisdrekka*). Öge kom en gång till Åsgård och hedrades af gudarne med ett präktigt gästabud i deras lysande salar. Han satt vid bordet bredvid Brage, som flitigt drack honom till och för honom berättade många af åsarnes bragder. Öge blef upprymd och inbjöd i sin ordning gudarne till ett gästabud hos sig. Emellertid saknade Öge en kittel, tillräckligt stor för att deri brygga mjöd åt alla gästerna, men denna brist afhjelptes derigenom, att Tor, åtföljd af Ty, från Hyme hemtade en kittel, som var en mil (rast) djup. Nu föranstaltades gästabudet, och åsar och alfvar församlade sig der, men Tor var icke med. Det var ett präktigt gille. Der var lysande guld i stället för eldsljus och ölet skänkte sig sjelft, och man prisade mycket Öges tjenare Fimafäng och Älde. Strängt fredlyst var detta ställe. Icke dess mindre dödade Loke, som objuden infann sig vid gillet, Fimafäng, då denne vägrade honom inträde i gästabudssalen. Då lyfte gudarne sina sköldar och lupo med anskri mot Loke samt drefvo honom till skogen; men sjelfva återvände de till gästabudet. Loke vände emellertid också tillbaka, trädde in i salen och uppmanade gudarne att anvisa honom plats eller drifva honom bort. Brage affärdar honom, sägande, att åsarne aldrig skulle gifva honom plats i gillet. Då for Loke ut i ohöfviskt tal och hånande ord mot alla gudar och gudinnor. Sjelfva Tor, som slutligen kommer, får höra smädeord, derför att han en gång tagit sig nattläger i jätten Skrymes handske (sid. 41) och för det han kastat bort sin hammare vid det fåfänga försöket att meta upp Midgårdsormen. Men sedan Loke sålunda retat Tor, vågade han icke längre stanna qvar i

salen, utan dolde sig i Frånangers fors under skepnad af en lax. Der togo åsarne honom slutligen och öfverlemnade honom åt ett välförtjent straff (se sid. 75).

Hyme (fn. *Hýmir*) är herskare öfver det vida, öde *Ishafvet*, inom hvars område ingen utom Tor kan intränga. Då åsarne skulle gästa Öge och denne icke hade en tillräckligt stor bryggkittel, hemtade Tor en ännu större från Hyme (sid. 47).

Hit hör äfven den mot gudar och menniskor fiendtliga Midgårdsormen (§ 24).

Hýmir af *húm*, skymning.

Att kittelns hemtande från Hyme betecknar det af vintern fjättrade hafvets frigörande, är förut (sid. 48) anmärkt.

Mime (fn. *Mimir*) är herskare öfver *hafvets* egentliga *urkälla*, och såsom sådan står han bakom både Njord, Öge och Hyme. Mimes brunn är under den rot af verldsträdet, som går till rimtursarne, och i den samma äro fördolda vishet och förstånd (§ 14). Odin kom dit och bad om en dryck, men erhöll honom icke förr, än han satt sitt ena öga i pant (se sid. 26 och 32).

Mimir, erinring, minne; jfr lat. *memor*.

Då åsar och vaner slöto fred och gåfvo hvarandra gisslan, gåfvo åsarne åt vanerne Höne, hvilken blef deras höfding, samt sände med honom den vise Mime, som gaf Höne alla goda råd. Men när Höne var på ting och Mime ej i närheten, då kunde Höne intet råda, hvarför vanerne misstänkte, att åsarne bedragit dem i mannaskiftet. De togo då Mime och dödade honom samt sände hans hufvud tillbaka till Odin. Denne tog hufvudet, smorde det med örter, qvad galder deröfver och trollade så, att det talade med honom och sade honom många fördolda ting (jfr sid. 32).

Odin hemtar råd och upplysning af Mime, d. v. s. anden sänker sig ned i minnets, erinringens djup, der utvecklingsämnena ligga dolda. Hvarje dag, som vi tänka en ny tanke, har denna minnena att tacka för sin födelse; hvarje handling vi utöfva har sin grund i fjärran aflägsna, måhända blott halft medvetna minnen, och framför allt skådar Sagas vän (Odin) städse tillbaka till ursprunget (Petersen, sid. 144).

§ 24. Loke och hans slägt.

Loke (fn. *Loki*) bildar en motsats till alla de andra gudarne och är det onda i alla riktningar. Han är listens, falskhetens, *det ondas* gud. Likasom Odin genomtränger skapelsen för att öfverallt väcka ett högre andligt lif, likaså blir Loke källan till det onda. I människans ådror rinner han som sinlighet, källan till alla onda lustar; i naturen framträder han som det förderfliga i luft, eld och vatten; i jordens sköt som den vulkaniska elden, i hafvet såsom en glupande orm, i underjorden som den bleka döden. I begynnelsen var Loke icke sådan, utan på det innerligaste förbunden med Odin genom fostbrödraskapets heliga band. Under namn af Lodur eller Lopt (§ 7) deltager han i människans skapelse och gifver henne blodet, lifsvärmen, den sinliga naturen; men han skilde sig från Odin och blef ond samt beständigt allt värre och värre. Loke är som elden, hvilken, när han verkar i det godas tjenst, är välgörande och nödvändig för all utveckling, men kan blifva farlig och förderflig.

Till utseendet är Loke fager och har vackra drag, är smidig och hurtig, men har en skygg, ondskefull blick. Han bragte åsarne ofta i stor förlägenhet och olycka, men var äfven som oftast tvungen att hjelpa dem derur. Hans fader var jätten *Farböte* (fn. *Far-*

bauti) och hans moder *Löfö* (fn. *Laufey*) eller *Nål* (fn. *Nál*). Hans bröder äro ***Byleist*** (fn. *Býleistr*) och ***Hälblinde*** (fn. *Helblindi*).

Loki är enligt någras uppfattning = *logi*, eldslåge; enligt andras är Loke = lockaren, förföraren: andra åter härleda namnet af verbet *lúka*, ända, tillsluta, igenlycka, och skulle det då betyda antingen »den slutne, inbundne» eller »den slutande, gudamaktens ände». ***Farbauti***, den som drifver skeppet, vind, af *far*, skepp, och *bauta*, slå, stöta. ***Laufey***, Löf-ö, af *lauf*, löf, och *ey*, ö. ***Nál***, nål. ***Byleistr*** af *býr*, bebodd ort, stad, och *leysa*, upplösa. ***Helblindi***, den dödligt bländande, af *hel*, död, och *blinda*, blända.

Att de gamle vid Loke närmast och ofta tänkt på elden är uppenbart. Likasom jorden och hafvet efter sina olika yttringar hafva flere gudomligheter, likaså har elden sina former: han är himmelsk, förbunden (såsom Lodur) med Odin, jordisk som en Fänresulf, underjordisk som den fjättrade Loke. Också antyda namnen på Lokes slägt föreställningen om honom såsom elden: Farböte, som slår skeppet, är vinden; Löfö eller Nål är det bränbara trädet, löfvet eller barret på träden; Byleist ock Hälblinde kunna beteckna den förtärande flamman. Men detta är blott en sida i Lokes väsen; hans natur, såsom en hela sinlighetens uppenbarelse, omfattar vida mera. Han är det onda öfver hufvud, det förderfliga i naturen, och den onda lidelsens makt i den sedliga verlden. Så har han ock bibehållit sig i folktron: han är den onde, djäfvulen (jfr Petersen, sid. 310). Ehuru han visserligen i begynnelsen är ett med Odin, framträder han dock, i följd af sin onda utveckling, tillika såsom af en annan stam (jfr hans föräldrar och bröder).

Loke griper öfverallt in i åsarnes lif, förderfvande eller hjelpande. Märk myterna: Tors tåg till Jättehem, Sifs hår, Iduns bortröfvande, Brisingskedjans stöld, samt den största ogerningen, Balders död, m. fl.

Lokes barn. Med sin hustru *Sigyn* (fn. *Sigyn*) hade Loke sonen *Nare* eller *Narfve* (fn. *Nari, Narfi*), och en broder till honom var *Vale* (fn. *Vali*).

Med jätteqvinnan *Ångerbåda* (fn. *Angrboða*) födde Loke tre barn: *Fänre* eller *Fänresulf*, *Midgårdsorm* och *Häl*. Att dessa tre syskon, som hade en sådan moder och ännu mer en sådan fader samt uppföddes i Jättehem, skulle vålla åsarne mycket men, det visste de af spådomar, och derför lät Allfader gudarne taga och föra dem till sig.

Angrboða, den olycka bådande.

Fänre eller *Fänresulf* (fn. *Fenrir* l. *Fenrisulfr*) uppfödde åsarne hemma, och endast Ty hade nog djerfhet att gifva honom mat. Då de sågo, huru mycket han växte, och visste, att han skulle bringa dem skada, då beslöto de att binda honom. Tvänne gånger hade han också låtit sig fängslas af dem, men båda gångerna sprängt banden. Då han tredje gången skulle visa sin styrka på det osynliga bandet *Gleipne* (fn. *Gleipnir*), lät han endast med det vilkoret binda sig, att någon af åsarne lade sin högra hand i hans gap till underpant derpå, att bandet vore gjordt utan svek. Ty uppfylde vilkoret och ulfven lät sig bindas, men förmådde icke spränga bandet, hvarför Ty miste sin hand. Då åsarne nu sågo, att ulfven var bunden, fäste de bandet vid en klippa och satte ett svärd i hans mun, hjaltet i underkäften och spetsen i öfverkäften. Så ligger vargen, bunden och tjutande, till gudarnes skymning.

Fänresulfven är den af människorna *fjättrade elden* på jorden. Han är fruktansvärd, när han befrias ur sina band, och far som en glupande ulf fram öfver människoboningarna. En gång, vid gudarnes skymning, skall han tillintetgöra den himmelska elden, Odin.

Midgårdsorm (fn. *Miðgårðsormr*) kastade Allfader i det djupa hafvet, som omgifver alla länder. Der har ormen växt till en sådan storlek, att han slingrar sig om alla länder och biter sig i stjerten. Tor kämpade med honom, men förmådde icke dräpa honom.

Midgårdsormen betecknar således det vilda, upprörda hafvet.

Häl (fn. *Hel*) kastade Allfader ned i underjorden. Der herskar hon i Hälheim (§ 13) såsom den förskräckliga, likfärgade, obevekliga *dödsgudinnan* samt de *eviga straffens* gudinna. Till henne komma alla, som dö af sjukdom och ålderdom. Stor är hennes boning och står under en af verldsträdets rötter. Framför den samma ligger den vaksamma hunden Garm vid Gnupahålan och rusar mot de ankommande med blodigt bröst och fradgande gap. Der sitter Häl, girig och obarmhertig, vid städse halföppen dörr för att allt mottaga och intet återgifva. För de onda är der en särskild afdelning nere i djupet.

Föreställningarna om Häls rike och lifvet efter döden äro dunkla. »Att komma till Häl» kallas öfver hufvud att dö. Balder kommer, ehuru dödad genom ett vapen, till Häl; likaså Sigurd Fafnesbane, som föll för lönmord. Hos Fröja samlas de älskande, som varit trogna i döden, till Gefion komma alla mör, till Tor trälarne, och till Rån de, som omkomma i böljorna; således hvarken till Häl eller Valhall. Ehuru Häl fasthåller sitt rof, kunna dock de döda komma såsom spöken till öfverjorden och inverka på de lefvande (t. ex. Helge Hundingsbane), eller ock (såsom Helge Hjorvardsson), återfödas. Sjelfva orten bortom grafven kallades också Häl, äfvensom Hälheim. Deraf hafva vi slå ihjäl (gotl. *sla i häl*) och helvete (fn. *helviti*, eg. Häls straff). Jfr Garm (fn. *Garmr*, hund) med grek. Kerberos.

Lokes straff. Mycket ondt hade Loke ostraffad begått. Framför allt hade han förorsakat Balders död, samt såsom Töck hindrat hans återkomst från Häl, och gudarne hade icke vågat hämnas detta, ty Balder hade blifvit dödad på ett heligt och fridlyst ställe. Så blef Loke städse mera öfvermodig. Med triumferande hån uppträder han vid Öges gästabud mot gudarne och öfveröser dem alla med skymford. Derefter gick han bort och gömde sig i forsen *Frånanger* (fn. *Fránangr*) under skepnaden af en lax. Der fångade åsarne honom med ett nät, hvartill han sjelf gjort modellen. Nu var Loke fången och fredlös. Hans son Vale förvandlade gudarne i en ulf, som sönderslet sin broder Narfve, och med dennes tarmar fastbundo de Loke vid trenne stenar. Derpå tog Skade en etterorm och fäste den samma öfver hans ansigte, så att ettret skulle drypa honom i ansigtet. Hans hustru Sigyn står hos honom och håller en skål under etterdropparne, och när skålen är full, går hon bort och slår ut ettret. Under tiden dryper ettret från ormen ned på hans ansigte, och då vrider han sig så våldsamt, att hela jorden skälfver. Det kallas jordskalf. Der ligger Loke i länkar till gudarnes skymning.

I Völuspá och Snorra Edda följer Lokes straff omedelbart på Balders död, men i Oegisdrekka förlägges det efter gästabudet hos Öge. Berättelsen om Sigyn, som står hos sin man och håller en skål under etterdropparne, framställer en rörande bild af den äktenskapliga troheten.

III.

Undergång och återfödelse.

---

§ 25. Undergång.

Allt skapadt förgås. Icke blott verlden, såsom hon i tid och rum utvecklat sig, utan äfven gudarne sjelfva förgås, emedan också de äro skapade. De förgås genom de krafter, hvilka före dem varit till och hvilka de visserligen segerrikt bekämpat, men ej kunnat tillintetgöra. Striden fortfar och under den samma uppstå ännu värre fiender: inom gudarnes egen krets uppreser sig det onda såsom en sjelfständig makt och förenar sig med de fiendtliga makterna. Denna motsats förmå åsarne icke öfvervinna, ty det onda framträder såsom en sida hos dem sjelfva. De duka under för sin egen svaghet: Frö gifver bort sitt svärd för Gärd, Ty mister sin hand, gudarnes lättsinniga öfvermod gifver anledning till Balders dråp, o. s. v. Visserligen äro Loke och hans afföda fjättrade, men det ondas makt utvecklar sig mer och mer, de fängslade odjuren växa och frodas, tills de slutligen spränga sina bojor och rusa fram till den sista stora striden.

Ragnarök (fn. *Ragnarökr*). Tre år igenom skola bröder strida och hvarandras bane varda, luften fyllas med odjur, och ingen den andre skona. Derpå kommer den stora vintern (fn. *Fimbulvetr*), som består

af tre vintrar efter hvarandra utan sommar emellan. Då faller snö från alla kanter, stark frost herskar och bistra vindar, och solens värme förtages. Yggdrasil skälfver, det gamla trädet suckar. Loke och hans afföda varder lös. Fänresulfven far fram med gapande mun, med öfverkäken i himmelen och underkäken vid jorden, och än mera skulle han gapa, om rum vore dertill. Midgårdsormen vältrar sig i jätteraseri och söker komma på land samt utspyr så mycket etter, att det utbreder sig öfver luft och haf. Jätten Rym (fn. *Hrym*) far fram öfver stormhäfda vågor med skeppet *Nagelfar* (fn. *Nagelfar*). Med honom följa alla rimtursarne. Bergen braka, himmelen remnar, och Muspells söner med Surt i spetsen rida derifrån. När de rida öfver Bäfrast, brister den samma. Muspells söner fara fram på den slätt, som *Vigrid* (fn. *Vigriðr*) heter och är hundra mil åt alla håll. Der skall striden stå. Dit kommer Fänresulfven och Midgårdsormen. Dit ha också Loke kommit och med honom hela Häls följe, äfvensom Rym med alla rimtursarne. Medan detta sker, står Heimdall upp, blåser starkt i Gjallarhornet och väcker gudarne. De hålla ting samman och Odin rådfrågar Mime. Åsarne och alla enhärjarne härkläda sig och rycka fram på slätten. Der kämpar Odin med ulfven och uppslukas af odjuret, men Vidar hämnas sin fader och blifver ulfvens bane. Tor kämpar med Midgårdsormen och fäller honom, men kan blott vackla fram nio steg, innan han sjelf faller ned, qväfd af det etter ormen utblåst på honom. Frö strider tappert med Surt, änskönt han saknar sitt svärd, men fälles af honom. Hunden Garm, som var bunden vid Gnupahålan, är lös och kämpar med Ty. De blifva hvarandras bane. Heimdall och Loke fälla hvarandra. Slutligen kastar Surt eld öfver jorden och uppbränner hela verlden. Solen svartnar, jorden

sjunker ned i hafvet, och från himlen försvinna de klara stjernor. Allt är förbi.

Ragnarökr, gudarnes skymning, af *ragna*, gen. af *regin* n. pl. (se sid. 20), och *rökr*, skymning, mörker, eller *Ragnarök* n. pl., gudarnes undergång, af *rök*, en saks utveckling från början till slut, upplösning. *Naglfar* af *nagl* l. *nögl*, nagel, och *far*, skepp; kallades så, emedan det var gjordt af döda människors naglar. *Vigriðr*, valplats, af *vig*, strid, och *riða* för *vriða*, vrida, knyta samman.

Hvilka makter uppträda mot hvarandra i den sista stora striden? De, som hittills herskat öfver himmel och jord, och mot dem deras eviga fiender, de krafter, som utvecklat sig, innan himmel och jord blefvo skapade, och de, som utvecklat sig i jordens och hafvets sköt. Från Muspell komma Muspells söner i skinande rustning, rimtursarne utgöra den andra skaran, och den tredje skaran är Lokes barn. De, som förut stridde i lifvet, fälla nu hvarandra i döden. Odin, från hvilken allt lif utgått, uppslukas af Fänresulfven, den jordiska elden. Ulfven åter dödas af den oförgänglige Vidar, naturkraften utanför människolifvet. Tor strider med Midgårdsormen: moln och haf förstöra hvarandra ömsesidigt. Frö, som efter Balders död är den klaraste och renaste makten, dödas af Surt, den himmelska eldverldens väktare. Heimdall med den skimrande regnbågen och Loke, den jorden genomströmmande elden, döda hvarandra (jfr Petersen, sid. 323).

§ 26. Återfödelsen.

Ur hafvet uppstiger en ny jord, härligt grön, forsarne falla, och örnen flyger hän öfver bergen. Ej mindre skön än den slocknade solen, vandrar en ny sin moders bana. Osådda skördar växa. Allt ondt är öfvervunnet. Balder och Höd komma tillbaka och bo samman i Ropts segersalar. Höne får fritt följa sitt val, och de båda brödernas (Balders och Höds)

söner bebo det vida Vindhem. Vidar och Vale, Odins och Balders hämnare, lefva ännu. Hammaren Mjöllne finnes qvar, och Tors söner Mode och Magne föra den samma. På Idavallen möta dessa åsar hvarandra och tala samman om förgångna tider. De gyllene taflor, som gudarne egde i tidens morgon, återfinnas i gräset. En ny guldålder vänder åter.

I *Hoddmimeshult* (fn. *Hoddmímisholt*) hafva två menniskor, *Lif* (fn. *Líf*) och *Liftrase* (fn. *Lifþrasir*), dolt sig undan Surts låga. Morgondagg är deras spis, och från dem härstammar den nya, bättre menniskoslägt, som skall bebo den nya jorden.

I *Gimle* (fn. *Gimlí*) är en sal, fagrare än solen och täckt med guld. Der skola dygdiga skaror bo och idel lycka evigt njuta.

Vilkoren för en ny lifsutveckling äro gifna och

»Då kommer den mäktige
till verldsdomen,
den starke ofvan,
som allt styr.
Domar han fäller,
frid stiftar,
stadgar hvad evigt
stånda skall.»

Hoddmimisholt; Hoddmimir af *hodd*, skatt, och *Mimir*, Mime, som bevarar lifskraften såsom en skatt; *holt*, skog, t. *holz*. *Lif* n. är här att taga såsom femin., lifskraft. *Lifþrasir*, den lefnadsfriske, af *þrasa*, strida, larma. *Gimli*, *gimil*, glans.

Den skapade verlden och hennes utvecklingskrafter (Odin, Tor, vanerne o. s. v.) hafva förgåtts, men icke den skapande urkraften. Ljus och mörker (Balder och Höd) skola fredligt herska tillsammans och ej mer, såsom i begynnelsen eld och köld (§ 1), stå fiendtligt mot hvarandra. Höne har vändt åter från vanerne, som försvunno

med den gamla jorden; han kommer visserligen utan Odin, men också utan Loke. Han har fritt val, d. v. s. han väljer hvilken utveckling han vill, och i honom hafva vi att se åsamakten förnyad och förädlad. Vidar och Vale äro den oförgängliga naturkraften, den förre i den vilda naturen, den senare i jorden såsom människoboning. Tordönsgudens mod och styrka äro ännu qvar i Mode och Magne.

Det nya människoslägtets stamfäder, Lif och Liftrase, äro af en långt ädlare natur, de lefva af morgondagg.

De goda människorna lefva i Gimle, ty kroppen blir mull eller aska, men alla dygdiga skola vara hos honom sjelf (allfader) på det ställe, som heter Gimle (Snorra Edda). Dvergarne hafva sin *Sindre* (fn. *Sindri*, af *sindra*, gnistra) och jätten sin dryckessal, *Brime* (fn. *Brimir*, af *brim*, hafsbränning, eller *brimi*, flamma).

Det finnes också straff-orter för människorna. På *Nåstrand* (fn. *Náströnd*, likstranden, af *nár*, lik) står en stor sal, hvars dörrar vända sig åt norr. Han är bygd af ormryggar, och alla ormhufvuden äro vända in i huset och de utblåsa etter, så att giftströmmar löpa genom salen. Der vada i de tunga strömmarne menedare, mördare och förförare. Dock är det värst att vara i Hvärgälme, ty der suger Nidhugg de hädangångnas lik [1]).

Så kommer den mäktige, den onämnbare (*Hundlyljóð*) guden till stordomen. Han domar afsäger, stillar träta och insätter fredens heliga lagar, som evigt skola vara. Var det denna guds namn, som Odin hviskade i örat på Balder, då han lades på bålet?

---

[1]) Efter äldre Eddan synes det, som om de onda människornas straff i Nifelheim (Nåstrand) går före Ragnarök och att de dervid försvinna med Häl och alla onda makter. Således uppstå blott åsarne, derför att de till sitt väsen äro goda, af sig sjelfva i den nya verlden; och den nya människoätten, som härstammar från Lif och Liftrase, är god och salig och kan derför intet straff lida. Emellertid har redan Snorre i den yngre Edda och efter honom de fleste uttolkare satt Nåstrandsstraffen efter Ragnarök, i det de sätta vers 41, 42, 43 i Völuspá efter vers 62 (Dorph, sid. 34).

Lönen är evig. Månne också straffet är det? När Balder och Höd omfamna hvarandra, när mörkret går upp i ljus, då skall också det onda upplösa sig i det goda. Då sänker sig Nidhugg med sina liktyngda vingar djupt ned i afgrunden, medan det goda och sköna lefver. Det är stordomen (jfr Peterson, sid. 329; Lüning, sid. 87).

Afslutning.

Sådana voro våra hedniska förfäders föreställningar om verldens upphof, utveckling, undergång och återfödelse. Likasom andra hedniska religionsformer, var åsatron ursprungligen en naturreligion, i hvilken de särskilda naturkrafterna uppfattas såsom gudaväsen. Men dessa naturgudomligheter fattades tillika såsom väsen med mänskliga former och egenskaper af den högsta och fullkomligaste art, och således är denna religion tillika antropomorfistisk. Odin är solens gud, men tillika den ordnande och styrande, den allsmäktige och allvise verldsherskaren; Tor är åskans gud, men derjämte den kroppsliga styrkans och maktens gudom; Balder är ljusets gud, men tillika renhetens, godhetens, rättrådighetens gudom; Vanerne äro vattnets gudomligheter, men derjämte befordrare af fruktbarhet, välstånd, kultur; Loke är ursprungligen eldens gudom, men blir det personifierade onda, djäfvulen o. s. v.

Nordmannatron var genomträngd af medvetandet om sina gudars ändlighet och ofullkomlighet: denna verlden skulle en gång upphöra och lemna rum för en ny och skönare, i hvilken icke Odin, utan en mäk-

tigare skulle herska, hvars namn ingen vågade nämna. Genom denna upplyftande föreställning, äfvensom genom sitt klarare medvetande af själens odödlighet utmärker sig åsatron framför alla andra hedniska religionsformer, bland hvilka den grekiska närmast fängslar vår uppmärksamhet. Grekerna, som lefde under en mildare och skönare himmel samt i lyckligare lefnadsförhållanden, kände intet behof att skapa sig en bättre verld, under det nordbon, hemfallen åt strider och försakelser, kände sig otillfredsställd i denna tillvarelse och derför skapade sig en bättre och härligare. Lifvet efter döden uppfattades af grekerna såsom ett uselt skugglif i Hades, under det nordbon förestälde sig det samma såsom ett verkligt och personligt lif hos Odin i Valhall. Grekiska mytologien utmärker sig framför den nordiska genom en mängd sköna enskildheter och hänförande bilder, och hennes gudagestalter äro mera bestämda och formfulländade; men hon saknar den storartade enhet och sammanhållning, som vi finna hos den nordiska, hvilken utvecklar sig nästan som ett drama, fullt af handling med den mest gripande katastrof.

»Från fäder är det kommet, till söner skall det gå,
Så långt som unga hjertan ännu i norden slå.»

Geijer.

Innehåll.

III. **Undergång och återfödelse.**

Namnregister.

N.

O.

R.

S.

T.

———×———

89092532035
B89092532035A